

ЩЕ ИЗЧЕЗНЕ ЛИ ЗЛОТО
ПОДИР СВЪРШЕКА
НА СВЕТА

ФОТОГРУПА „НАОС“

НАЙ-ГОЛЯМАТА ИЗЛОЖБА
НА СЪВРЕМЕННИ ИКОНИ

БЪЛГАРСКИ ФРЕСКИ

АРМЕНИЯ –
ПЪРВАТА ХРИСТИЯНСКА ДЪРЖАВА

МАЛКИ КЪЩИ

WWW.SVET.BG

човешкото в града

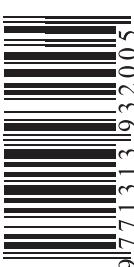
ПРЕДАНИЕТО Е
ДА ПАЗИМ ИСТИНАТА, А НЕ СТИЛА
Разговор с Лазар Маркович

5,00 лв.

04

ISSN 1313 - 9320

9771313932005

БР. 4/2012

АМЕЛИЕ
ПРАВОСЛАВНАТА
КНИЖАРНИЦА

амелие книжарница къща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

бр. 4/2012

Ралица Кръстева
ДРЕСКОД „ШАРЕНО“

ЧОВЕШКОТО В ГРАДА

4

разговор с фотографа НАОС

НАЙ-ГОЛЯМАТА ИЗЛОЖБА
НА СЪВРЕМЕННИ ИКОНИ

16

В СВЕТА

Лазар Маркович
ПРЕДАНИЕТО Е
ДА ПАЗИМ ИСТИНАТА,
А НЕ СТИЛА

18

Цветанка Еленкова
ПОСЛЕДНИЯТ ДЕН:
ВЕЧНАТА НАДЕЖДА
НА БОГА

24

Ивайло Иванов
ЩЕ ИЗЧЕЗНЕ ЛИ ЗЛОТО
ПОДИР СВЪРШЕКА НА СВЕТА

40 Маргарита Друмева
МОЖЕ БИ НА КОН,
МОЖЕ БИ НА ПТИЦА

54 Маргарита Друмева
АРМЕНИЯ –
ПЪРВАТА ХРИСТИЯНСКА
ДЪРЖАВА

65 Стефан Чурешки
ДЕЛОТО НА
СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ

70 Magi Stefanova
МАЛКИ КЪЩИ

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия

Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоядинов
Пламен Сибров

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Венцислав Попиванов

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:

фотогрупа НАОС
Джонатан Дън
Лазар Маркович

сн. на корицата:
Веселина Скумова

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

„Четиригодишно момче застреляло баща си, защото не му купил конзола Плейстейшън. А моят още не се е усетил.“ Смях. Съобщението минава през погледа ми във фейсбук. Един от така наречените ми приятели го е сложил на стената си. Следват закачливи коментари, после пак смях. Остроумност. Една полза. Всепризивавам на тази социална мрежа – открива неподозирани аспекти от личността на хора, които мислиш, че горе-долу познаваш.

Чудя се дали чета истинска история или само човешка глупост. И си отговарям, че не е толкоз важно дали историята се е случила наистина. Защото тя може да се

случи и се случва по друг начин непрекъснато. Което прави шегуването с такъв сложен нещо повече от безвкусцица. Много повече.

Така или иначе, продължих да мисля за това и накрая разбира се прочетох, че някъде си в Саудитска Арабия наистина едно четиригодишно момченце е застреляло баща си в главата, задето не му купил играма. Наистина. Както наистина можем да стоим пред екрана и да четем остроумия върху това. Или да ги пишем. Или да пишем петиции срещу проектозакона за детето, или за други важни работи. Или нищо да не пишем. А просто да стоим..., стоим..., стоим..., пред екрана. Докато децата стоят зад гърбовете ни и чакат ред. Или докато им купим личен компютър. Няма да пиша „докато някой застреля някого“. Това са крайности.

Не знам дали схващаме какво става с децата ни, и с нас самите, докато потъваме в екрани и проекции. Не знам и колко можем да променим от това. Но имаме избор. Например – дали да гледаме в очите на децата си или в техните профили във фейсбук. Трудно е да се плува срещу огромната вълна на съвременните технологии. Но може да опитваме. Както правят фотографите от група НАОС, които снимат с черно-бяла лентя и търсят да уловят човешкото в града. Вижте ги.

Дрекслер
шарено

Ралица Кърстева

Човешкото в града

разговор с фотогрупа НАОС

Фотогрупа „Наос“ е сформирана през 1999 г. от Димитър Граматико^в, Жасмина Кушалиева, Пенко Скумов и Чавдар Чернев, но днес тя включва Пенко Скумов, Веселина Скумова, Димитър Граматико^в и Милован Колев. В различни изяви като гости участват Даци Карабашев, Милен Бонев, Деница Серафимова-Колева, Владислав Лепоев. От 2000 година насам групата организира свои фотоизложби предимно в Поморие, като част от тях са осъществени с подкрепата на Фондация “25 Века Поморие”. Авторите са представяли свои експозиции също в Общински музей-галерия и в Музея на солта. Поморие, галерия Солерс и галерия Кръг + в София.

Преведено от старогръцки, Наос означава кораб, както и храм, а в сакралната архитектура представлява вътрешната част на храма. Това е името, с което преди години избират да се нарекат група приятели, обединени от любовта си към фотографията и християнската вяра, и от желанието си не само да правят неща, които носят красота и имат смисъл, но и да ги правят заедно. Някои от тези приятели си тръгват, други остават, идват нови, а корабът продължава да е тук. Повод да се запозная с Пенко, Веселина, Милован и Димитър стана изложбата им в ателие-книжарница „Къща за птици“. Фотографите им и начинът, по който ме накараха да се чувствам, докато ги гледах, бяха причината да поискам да разговарям с тях. Те не се определят като професионални фотографи, нещо повече – нямат желание да бъдат такива. Предпочитат да се наричат любители, защото в определението „любител“ се съдържа думата „любов“. През цялата вечер докато говорихме с Димитър, Веселина и Пенко (а ние говорихме дълго) тази дума неизменно се появява в разговора, изказана по много и различни начини. И няма как да е другояче, си помислих, защото когато правиш нещо наистина с любов, единственото, от което имаш нужда, е да го споделиши с останалите.

Пенко Скумов

Защо решихте да се съберете в група?

Веселина: Стана много естествено. Споделяхме мисли, идеи, избрахме си интересни места, на които ходехме да снимаме заедно, така че нещата сякаш се случиха сами.

Пенко: Идеята различни фотографи по едно и също време да снимат един и същ обект и идеята да правим нещата заедно станаха причина за съществуването на фотогрупа „Наос“.

В началото дори не се казвахме така, бяхме просто група млади хора, които се интересуват от това да снимат. И в един момент аз просто нарисувах символа с корабчето. Освен това беше време, когато ние, Въпреки че живеехме и работехме в София, много гържахме изложбите ни да се случват в Поморие. София винаги е била богата на културни събития, освен това аз и Mumko сме от Поморие, много от нашите приятели са свързани с това място, а и Поморие като град е много интересен за снимане.

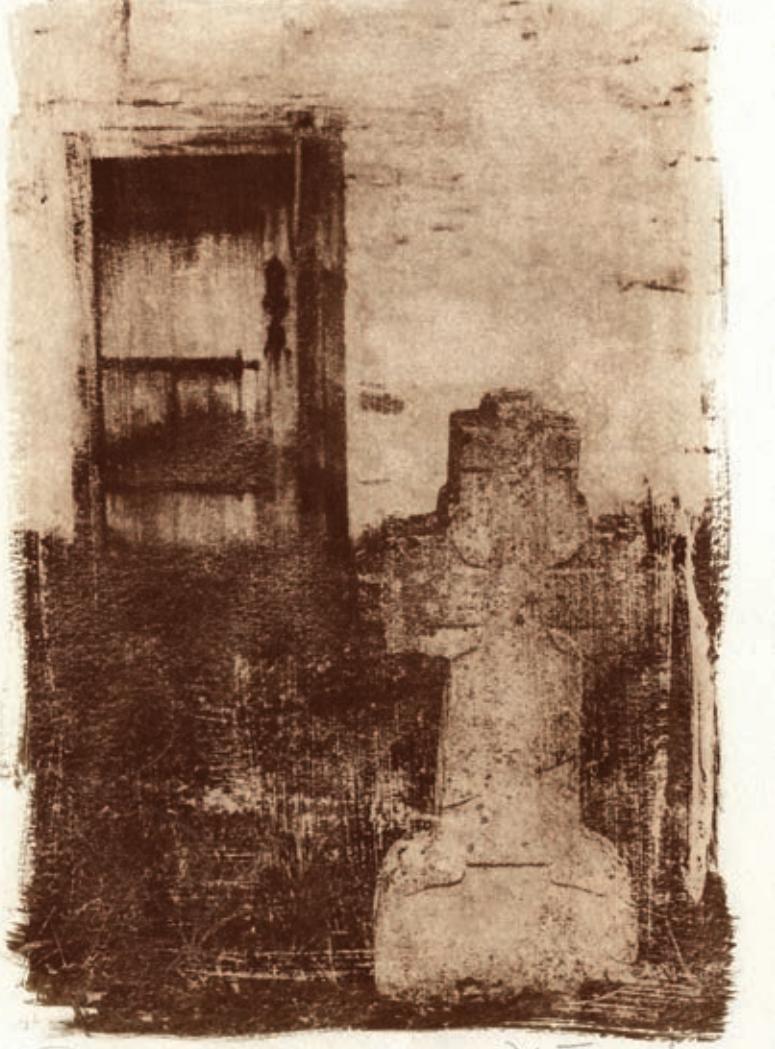

Защо се занимавате предимно с черно-бяла фотография?

Пенко: Занимаваме се и с дигитална фотография, но като част от фотогрупа „Наос“ действително правим предимно черно-бяла. Причините са няколко – по принцип черно-бялата фотография, за разлика от цветната, е по-знакова. Когато махнеш цветовете от едно изображение, то започва да възейства само чрез форми и светлосенки, и тогава става по-лесно да из-

разиш абстрактни и дори метафизични идеи. Цветът винаги говори за материалността на един предмет. При черно-бялото изображение присъства по-силно абстрактното начало, а не сентивното.

Веселина: Затова и се опитваме в нашите фотографии да има малко образи, но те да значат много, поне за нас. Не обичаме да бъдем бъбриви във фотографиите си, предпочитаме да има малко символи, но те да са заснети прекрасно и да говорят по категоричен начин.

Димитър Граматиков

Димитър: Чисто визуално човешкото око възприема всичко в цвят. Така че, когато се спре на черно-бяло изображение, възприятието веднага се променя, а оттам и външнието. Аз самият прогадах дигиталния си апарат, вече снимам само на филм и мога да кажа, че по никакъв начин не се чувствам ощетен от „загубата“ на модерната технология. Днес хората не обичат да се натоварват излишно, предпочитат да приемат каквото и да е информация, когато вече е готова за употреба, без много усилия. А това е точно обратното на принципите на черно-бялата фотография, при

която, за да получиш нещо, което си заслужава, трябва да положиш усилия.

Пенко: Освен това при черно-белия филм имаш само 36 пози, а не възможността за безкрайни кадри, която ти осигурява модерната техника. Това за мен по някакъв начин е свързано със свободата на волята – да вземеш решение в точния момент да заснемеш точното нещо, а не да снимаш много неща, от които след това да подбереш най-добромо. Така натискането на спусъка става решаващо и усещането за този момент е много важно.

Как разпознавате качествената фотография?

Веселина: Няма дефиниция и въсъщност е много лесно. Ако една фотография

не те затруднява да я определиш като добра или лоша, значи, че е „правилната“ фотография. Прекалено силното желание да се вкарат безкрайно много разказ или символи в една фотография и натрупването на излишна сложност водят само до илюстрираност, нямаща връзка с фотографията, която според мен иска да борави с по-семпли средства. Мисля си, че един от проблемите на нашето време е нежеланието нещата да се казват по прост начин. А хубавата фотография е „простата“ фотография.

Петко: Когато фотографията въз действа, тя е добра. Ние сме за много първичен и чист поглед към заобикалящия ни свят. За съжаление в момента е изключително модно във фотографията гори човешкото същество да се третира като нежив предмет. На всички са добре познати модните днес фотографии, в които женската красota е застинала и неестествена. Не определям тази тенденция непременно като лоша, но нашите търсения са свързани много повече с човешкото – уютът, който носи човешката душа и възможността той да се предаде в една фотография. Преди време направихме изложба „Градът и неговите символи – пространства на ежедневното чудо“. Имахме човешко присъствие в иначе по-архитектурните ни фотографии. В текста към изложбата бяхме написали точно това – че търсим човешкото в града. Голямата сила на старата репортажна фотография, например, от времето на Анри Картие-Бресон и група Магнум е точно в търсенето на човешкия елемент във фотографията.

Как фотографията стана част от живота Ви?

Димитър: Предполагам, че при мен всичко се случи заради баща ми. Спомням си, че въвчи се мотаеха някакви фотоапарати, беше ми интересно и се записах на кръжок – така се казваше тогава, при Даци Карабашев в читалището в Поморие. Още при първите ми няколко опита с проявяването на негативите успях в себе си голяма еуфория, и така до ден днешен камерата винаги е с мен.

Веселина: Аз започнах да се занимавам с фотография сравнително късно, чак в студентските си години. В специалността, която изучавах в Академията, се обсъждаше дали е подходящо да учим фотография и така няколко колеги решихме, че искаме да започнем. Много ми хареса във фотографията това, че освен документалната страна може да има и много художественост и да се постига картичност.

Петко: Има много техники, с помощта на които едно на пръв поглед обикновено изображение може да се превърне в произведение на изкуството. Ето например, от настоящата изложба, моята снимка с кръста – само кръстът е на фокус, задният план е неясен и сякаш

Веселина Скумова

Милован Колев

мистичен, гледната точка е различна. Този ефект се постига по много елементарен начин – при висока влажност на въздуха вдъхвам пара в обектива, след това почиствам с пръст замъглената леща само по средата, там където обектът ще е на фокус. Или пък снимката на Милован със стълбите – за да се постигне този ефект с перспективата, той буквально е легнал на земята. Това са елементарни техники, които се научават с годините и са много интересни и запалващи. Човек, който се вълнува от фотографията, никога няма да застане

пред нещо, което му е харесало и просто га го „щракне“. Той ще помисли за гледната точка, ще си представи снимката как ще изглежда отпечатана и ще попърси начини да я направи още по-добра.

Имате ли любими фотографи?

Пенко: О, имаме, разбира се..

Димитър: И български има даке.

Пенко: Спомени някои, ге.

Димитър: Ами, аз например съм голям почитател на някои фотографи от нашата фотогрупа, не се шегувам, признавам го най-искрено. Иначе в световен мащаб – Marc Tucker, Keith Carter, Michael Kenna, Jochen Hartmann и разбира се – Henri Cartier-Bresson. Може би не е точно най-любимият ми фотограф, но умее да улавя момента много добре, снимките му са много въздействащи. Чисто технически много ме разбват работите на Ansel Adams – създавателят на зоновата система. При него техниката е на много високо ниво, почти висша математика.

Пенко: А той Всъщност е бил пианист. Между другото най-големите имена в тази област не са професионални фотографи, а са тръгнали по този път само от любов към фотографията. Понеже Mumko спомена Картие-Брессон – малко хора знаят, че той самият е възприемал себе си като сюрреалист. Въпреки, че го наричат класик на документалната фотография, той реално така успява да улови момента и да промени гледната точка, че с работите си Всъщност задава съвсем различни въпроси и провокира. Търсил е точно този ефект – реалността, която крие много въпроси.

Веселина: Един от авторите, които мен ме запалиха по фотографията, е Станка Цонкова – Уша. Тя е легенда в българската фотография. Първо, защото е жена – в света на големите страшни пущещи мъже фотографи, жена фотограф да оцелее, е цяло чудо. Плюс това тя е изключителен експериментатор и творец, който почти не е правил компромиси с изкуството си. В момента не знадали е в България и дали още продължава да се занимава с фотография, но първите ѝ неща, които видях, да речем преди петнайсетина години, бяха едни колажи за театрални плакати и това, което си помислих, беше, че зарадост все още има хора, които създават, а не просто изрязват и копират. Още по времето, когато в София хората на изкуството можеха да бъдат различени от останалите, тази жена притежаваше невероятно излъчване, сякаш имаше ореол

Пенко Скумов

около себе си. След като се запознахме с нея, се оказа, че е един много скромен и ненатрапчив човек.

Пенко: За нас е важно да я споменем, защото тя е изключително ценена на вън, а тук за съжаление, малко хора знаят името ѝ. А тя е един от онези творци, които смело се движат на границата на всички изкуства и променят изкуството изобщо, на нас самите като фотографи ни е повлияла изключително много.

Веселина: Искам да спомена и Антон Корбейн, който е водещо име в съвременната фотография – за нас той е важен, защото има връзка не само с фотографията, но и с музиката, а това е тема, която също силно ни вълнува. Той е пример за това, как може да се съчетае естетичната визия с естетичната музика.

Пенко: Той почти изцяло снима на черно-бял филм, концепцията му е невероятна. Има снимки, които е правил за Depeche Mode, например, които за повечето фотографи биха били томален брак, защото не са достатъчно качествени, но той ги избира. В това се състои изборът на артиста – да знаеш какво и къде да представиш, по какъв начин да го направиш, и това га е творческият начин.

Веселина: Както се вижда, обичаме историята на фотографията. Не се интересуваме само от себе си, а от изкуството и на други творци.

Пенко: За съжаление обаче, като цяло постмодерното изкуство тръби преди всичко с авторството – авторът е на фокус, той е екцентричен и интересен.

Веселина: Да речем, въпросният автор може просто да седи и да пие кафе, но това е документирано и превърнато в художествен акт. Тази тенденция не ни е близка, смятаме че има доста по-интересни неща от самите нас и предпочитаме хората да ни опознават повече чрез това, което правим.

Пенко: Затова и използваме сумата „ние“ – харесва ни да говорим за фотографупа „Наос“ не като за еднолично начинание, а като за няколко души, които са събрани от общ идея. Рядко заставаме с имената си, никој един от нас няма самостоятелна изложба, винаги правим нещата под името на групата. Дори в началото снимките ни бяха просто с печата на фотографупа „Наос“, без имената ни. Това е колективно начинание и като концепция много ни гонага. Раждам се, че групата успя да устои на

времето, Вече дванайсет години съществува, а това е сериозна история. И досега продължаваме не само да снимаме, но и да говорим за фотография, да се вълнуваме. Което пък означава, че самата идея е много силна. Идеята за това да се събираме заедно, както се събираме в храма – оттам идва и името ни. Идеята за едно по-чисто, по-първично и човешко отношение към образа и към фотографията. Не е случаен и фактът, че всички ние се вълнуваме от християнската тематика, задаваме си въпроси по какъв начин Вярата може да намери образ във фотографията.

Веселина: Не са много хората, които се вълнуват от подобни „несъвременни“ идеи, но тези, които ги споделят и тези, които са вникнали в нещата, които ни вълнуват и са имали търпението да разгледат нашите снимки, обикновено не

Димитър Граматиков

остават безучастни. Това ни радва, защото е по-добре да са гори само няколко хората, у които сме провокирали някакви размисли, отколкото по-голяма публика, у която не сме провокирали абсолютно нищо. Най-лошата реакция, според мен, е безучастността. Затова е хубаво, когато човек прави нещо, изцяло да стои зад него, да го обича и да вярва – тогава и хората, които се срещат с изкуството му, няма как да останат неангажирани и дистанцирани.

Какво обичате да снимате?

Веселина: Аз обичам да снимам хора. Макар че много добре разбирам, че когато ги снимам, нарушавам техния свят. Защото това са хора, които не са екстровертни, а пък на мен точно тези хора са ми интересни – тези, които имат силен вътрешен свят. Трудно ми е обаче да достигна до тях, защото не искам да ги притеснявам, а и нямам желание да скъсявам дистанцията помежду ни. Не ми е нужно да ставаме близки, но разбираам, че снимайки ги, вече съм влязла в личното им пространство. Затова обичам децата, те са непосредствени, не усещат още толкова силно, че по някакъв начин фотографията се намесва във вътрешния им свят. Общо взето всичко обичам да снимам, но хората са ми много любопитни.

Пенко: Затова и добрата портретна фотография се получава, когато познаваш човека, когото снимаш.

Веселина: Това важи не само за портретната фотография. По принцип, за да снимаш човек или място, е добре да останеш за известно време, за да ги опознаеш. Ако снимаш нещо, минавайки само набързо, винаги след това си личи, че е “туристически” заснето. Ако решиш да снимаш едно дърво в гората, га речем, е хубаво да отиваш там често, покато избереш точния момент. През

това време дървото вече ти е станало близко по някакъв начин, а снимката със сигурност ще се получи по-добра. Така е и с хората.

Пенко: Много обичаме да пътуваме и да снимаме. Особено по северното Черноморие.

Веселина: Обичаме много също и Средиземноморието, като място, насищено с много християнски дух, независимо в коя държава, допада ни тази

комбинация от тайнственост, море и християнство.

Димитър: Аз нямам строго определени предпочтения. За мен е важно връзката с човека, следата от човека да я има. Ето сега, като гледам снимката с вратата срещу мен, си мисля за човека, който е направил тази врата за някого, за човека, който влиза или излиза през нея. Харесва ми усещането за човешкото присъствие в снимката, гори да е на пръв поглед незабележимо. ■

Веселина Скумова

НАЙ-ГОЛЯМАТА ИЗЛОЖБА НА СЪВРЕМЕНИ ИКОНИ В СВЕТА

беше подредена по време на Великденските празници в норвежкия град Йелу, в новата ултрамодерна галерия-църква ‘Културкирхе’ (Geilo Kulturkyrkje).

Става дума за новата колекция ‘Балкански икони’, създадена от Лазар Предраг Маркович, Белград, Сърбия.

Изложбата представя 180 съвремени икони, дело на 30 академично образовани автори от Сърбия, Гърция, Румъния, България и Македония, сред които има университетски професори от балканските художествени академии, доценти, магистри и академични художници.

Иконите са разнообразни по стил: заедно с неовизантийските икони (копия и интерпретации на средновековните шедеври) са и изложени и икони върху стъкло (рисувани в традицията на Банат и Румънска Трансилвания) както и вероятно най-значителната група модерни оригинални икони, отразяващи търсенията на нови изобразителни решения в рамките на иконографския канон на православната Църква.

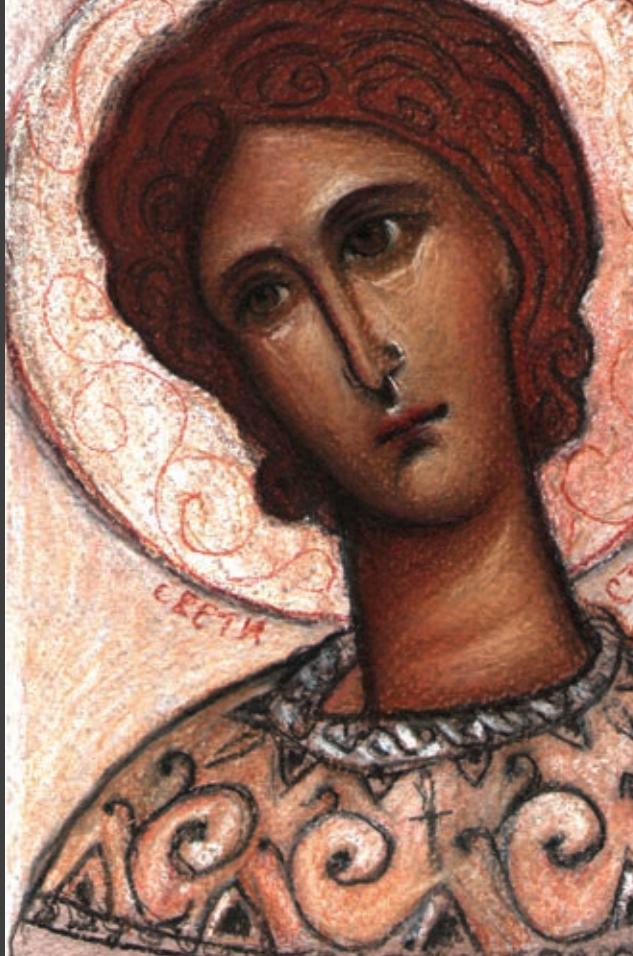

Сред авторите са проф. д-р Георгиос Кордис (Атински университет), д-р Стаматис Склирис, д-р Василе Тудор (Яшки университет), м-р Тодор Митрович (Академията на СПЦ за изкуство и консервация), м-р Биляна Йованович (Академията на СПЦ), м-р Михаил Коман (Букурешки университет), м-р Десислава Иванова и м-р Ваня Сапунджиева (Великотърновски университет), м-р Евтимия Тополски (манастир Грачаница), м-р Юлия Станкова, м-р Елена Яшович, Елена Хинич, Йоана Попеску, Славица Михайлова, както и гавдесет други академични художници, посветили гарбата си на съвременната иконография.

Изложбата се провежда по предложение на уредниците на Галерията – църква Културкирхе – една изключителна постройка, обединяваща сакралното и изложбеното пространство в рамките на оригинално архитектурно творение. Обектът е изграден в края на 2010 г.

До този момент изложбата привлича изключително внимание от страна на публиката и медиите, с оригиналната си концепция, подбора на нестандартни творби и представянето на разнообразни иконографски стилове.

Други икони, близки до тези три стилови групи на проекта „Балкански икони“, са били досега представени на десетина изложби в периода от 2003 до 2011 г. (университетът Кеймбридж, Национална галерия – София, ИКМ Музей – Осло, Ставансър Културхаус, Тронхайм Спектрум Център, Берген Корскурхе,

както и в други галерии и църкви в Европа (Лондон, Рейкявик, Хелсинки, Фарсунг...). Иконите навсякъде се разват на голям интерес, особено в София, като се има предвид, че и в България, както навсякъде на Балканите, преобладава копирането на средновековните икони. Редки са успешните опити за създаване на автентична църковна живопис, която да внесе нов изразителен изказ, отговарящ на чувствителността на днешния човек, носещ печата на своето време, както е било някога през предходните столетия на християнското изкуство. ■

Преданието е да пазим истината, а не стила

Кога започна да правиш тези изложби? И най-вече защо?

Първата изложка беше открита през 2003-та в Тронхайм. Но години преди това започнах да събирам балкански икони. В началото на заниманията си по история на изкуствата не считах за интересни иконите и стенописите; имах впечатление като че ли всичките са подобни, почти еднакви, че им липсват разнообразие, свобода, че колоритът почти отсъства. Тогава бях очарован от изкуството на 20-ти век. Но след две години изучаване и обиколка на средновековните манастири и църкви този стереотип на мислене изчезна, понеже открих, че църковното изкуство съдържа очарователно и многогодично визуално и духовно богатство. Смисъл. Тази традиция е обща за всичките ни православни народи и смятам, че с това автентично изкуство, и старото и част от съвременното, можем достойно да се представим на останалата част от Европа и света, където изкуството е много различно. И наистина, икони ще намерите в най-известните музеи като Лувъра, Британския музей, Метрополитен...

ЛАЗАР (ПРЕДРАГ) МАРКОВИЧ е специалист по история на изкуствата. Завършил е Философския факултет на Белградския университет се занимава с научна дейност, свързана с историята на иконописта. Работил е като вицепрезидент на BOYA; координатор на едни от най-големите хуманитарни проекти на NGO в Сърбия (Soul of Europe, Norwegian Church Aid, Човеколюбие – официалната хуманитарна организация на Сръбската православна църква), автор и редактор на изданието за култура, православие и хуманитаристика – „ИСКОН“. В последните години организира представянето на проекта Бакански икони в европейски контекст, заедно с редица съпътстващи научни и културни прояви.

Юлия Станкова, Изцеление на кръвоточивата, 2012

Биляна Йованович, Богородица с Младенеца , 2009

Каква е публиката, която се интересува от тези експозиции, и защо предимно в западноевропейски държави правиш изложбите?

Изват различни хора, но повечето са високо образовани. Най-много са тези, които иначе се интересуват от всички изкуства. Но изват християни от други църкви, за да направят сравнение. Изват обикновени хора, просто поради любопитство, понеже са прочели нещо в медиите. И навсякъде изват много туристи. Разбира се, изложбите се посещават и от хора от балканските държави, които живеят в чужбина – може би и поради

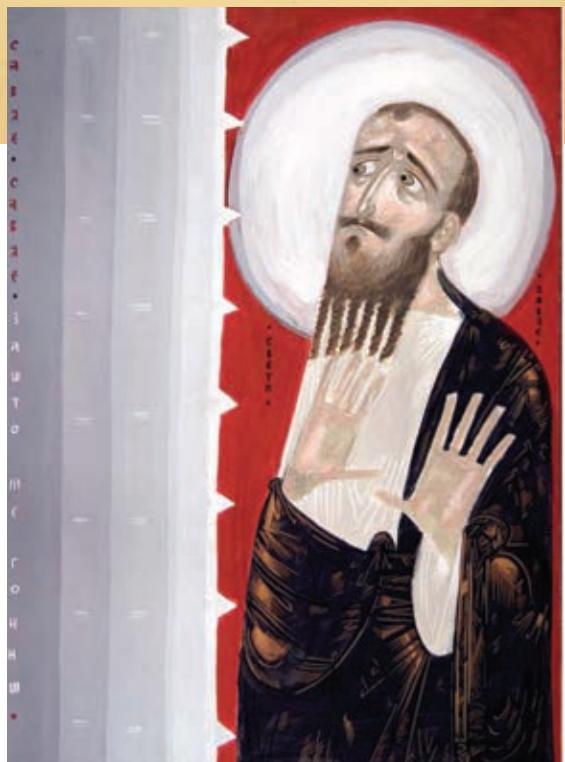
Сорин Мареа, Адам и Ева, 2004

Проф. Георгиос Кордис, Пророк Илия, 2010

Тодор Митрович, Преминаване през Червено море, 2010

носталгия за родината. Интересно е, че във всички страни съм срещал много местни иконографи. Например и в малко градче като Гейло, с няколкостотин жители, те са четирима; и три жени участват като гости на изложбата. Навсякаде виждам и курсове по иконопис.

Тодор Митрович, Богородица с Младенец, 2002

Има ли развитие в съвременната иконопис и къде се случват тези процеси?

Има и днес. Иконографията се е развила през всички периоди на развитието на Църквата до 20-ти век, когато хората започнаха да считат копирането на стари икони като запазване на Преданието. В София има чудесна колекция на икони от 9-19. век, в криптата на храма „Св. Александър Невски“ и аз си представям след 100 години посетителите да се чуят защо там са изложени например две еднакви икони, като

едната е от 20-ти век, а другата, га кажем от 14...

Никога преди иконите не са се повтаряли; до нашето време. Бог създава всеки човек и всичко в природата неповторими, оригинални, без копия. Няма две еднакви камъка, билки, цветя, животни, снежинки...

Развитие на иконописта виждам на всъкъде, но с различна скорост, обем, значение и сила. В Гърция и Сърбия съвременната иконопис бележи най-голямо развитие. Може да се каже, че около 5% от новосъздаваните икони и стенописи са оригинални, докато в Русия са още по-малко – поради каноните от Стоглавия Събор от времето на Иван Грозни. Този събор е местен и не ангажира останалите поместни църкви, за които са важни само двата Вселенска църковни канона от Събора в Никуя 787 г. – че иконата трябва да има лик, т.е. образ, и надпис който го идентифицира.

В България също има развитие. Това са няколко художника, които работят без каквато и да е подкрепа. Докато колегите им от западната им и южна съседка получават подкрепа от поне няколко богослови и епископи (митрополит Зизюлас, епископ Игнатий (Мидич), проф д-р Георгиос Кордис, о. Стаматис Склирис.

Колкото до мен, аз правя изложбите там, където ме поканят. По такъв начин имахме една изложба в криптата на „Св. Александър Невски“ в София. Би било много хубаво да покажем тази колекция и в други страни, не само в западна Европа.

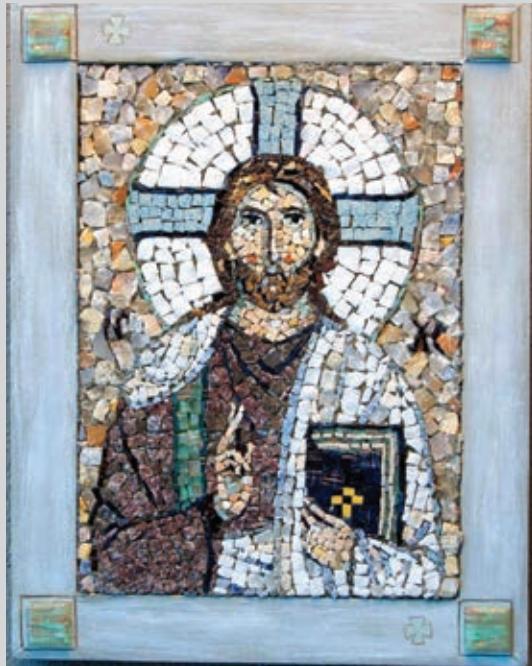
Какво знаем и какво трябва да знаем за иконите?

Много от това, което си мислим, че знаем, може да се постави под въпрос. Това не е странно след 500 години под турско робство и историята на Войните след това. За съжаление, изкуството никога не е считано за нещо важно. Така е и днес. За иконите и днес не става дума на православните събори и синоди. Важно е само да приличат на старите, и това е достатъчно.

Срещам и на Балканите, и на Запад същите стереотипи за каноните, за Преданието, за личността на иконографа... Трябва да се разбере, че Преданието не е стил, а Евхаристия. Предание означава да се пази истината в Църквата, а не да се пази стилът. Истината е догма. Византийският стил не е догма. Това е само един от стиловете в Църквата. Няма свещен език в Църквата ни – нито в изкуството, нито в езика, нито в литургийното пение, както пише г-р Кордис.

Разбира се, днес освен при спазване на главата канона от 787 год. Иконите трябва да се рисуват с почит и уважение към традицията от миналото. И досегашните решения трябва да се използват, но не да се имитират.

Интересно е, че древните иконографи са открили езика на фовизма, кубизма, сюрреализма във време преди западните художници. Примерно, те показват трите страни на един обект, да кажем крепост, като включват поглед отгоре. Нещо, което откриха Пикасо и Брак чак в 20-ти век, за да ни дават повече истина за обекта, отколкото според законите на оптика-

Наташа Илич, Пантократор, 2010

та, спазвани 400 години от Ренесанса до Импресионизма. Визуалният език на иконографията не е резултат на случайно развитие или мечта – въображение на художниците, а е определен от богословието, което изразява и присътвието на личностите от Светото писание и история на Църквата, за да направи реално това присъствие и предвкусването на Царството Божие.

Днес аз искам да открия и подкрепя такива смели художници, които имат държавение да рисуват автентични икони, като спазват каноните, а не правят копия. Те са истинските носители на Преданието, понеже продължават онова развитие, което можем да видим, когато сравним иконите и стенописите от 6-ти до 19-ти век.

Илиана Александрова

Последният ден:

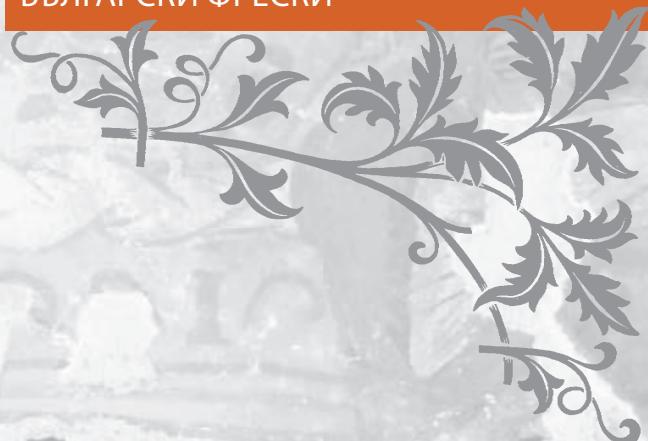
Цветанка Еленкова

Тайната Вечеря, Елешнишки Ванастир

Вечната надежда на Бога

БЪЛГАРСКИ ФРЕСКИ

Тайната Вечеря, Илиянски манастир

„В Христос смъртта умира: „Със смъртта Си смъртта победи”. От този момент нататък вече никой не умира сам. Христос умира с него, за да го възкреси със Себе Си.”

Павел Евдокимов, „Изкуството на иконата”

Тайната Вечеря, Бобошевски манастир

Тайната Вечеря, Алински манастир

Тайната Вечеря, Кремиковски манастир

Тайната Вечеря, Струпецки манастир

B

последния ден от земния Си живот Христос ни показва как да приемем достойно приближаването на смъртта, превъръщайки едно проклятие в благословия, както Неговото към смоковницата, и завършвайки деня с молитва, подобно на тази в Гетсиманската градина, въпреки смаления страх. Защото „...никой не налива ново вино във вехти мехове...“ (Лук. 5:37). Защото дори в меховете да няма нищо, трябва да вярваме, че Той ще ги налее както на сватбата в Кана Галилейска (Църква „Св. Стефан“, Несебър) – първото от чудесата Му, неслучайно. И фреска, която най-много напомня „Тайната Вечеря“. Преди всичко останало, Христос е този „виночерпец“, този първо-свещеник, който ни подава чашата на живота, пълна. Същата, която е молил да Го избегне. И омесения хляб. И не хлябът, старият, кой-

Адам и Ева, Илиянски манастир

Сватбата в Кана, „Св. Стефан“, Несебър

Възкресение Лазарово, Струпенски манастир

Възкресение Лазарово, Елешишки манастир

то се разквасва, за да стане годен за ядене, нито прекипялото във съдовете, а новото наливане, новото омесване са в тайнството на Възкресението.

Фреската „Тайната Вечеря“ с Всичките ѝ нюанси единствена съдържа чудото на осмия ден. Дори сцени като „Слизане в Ага“ или „Жените мириносци“ не представят пряко Възкръсването на Спасителя, остават верни на тайната на тайните. Само последната трапеза загатва за този най-свещен, най-съкровен акт, макар и символично. Лъскаво бялата като майчино мляко (Елешишки манастир) или навитата по края като овалвана риба (Илиянски манастир), покривка, опъната и колосана. Всичките подробности на живота – пие, ядене, сантимент – са там, но те не я оглавяват (не оглагяват земята), защото центърът е именно онази чаша. За която и ние като Спа-

Възкресение Лазарово, Кремиковски манастир

сителя сме избрани, даже и да иска-
ме да избегнем, с налятата обратно
в тялото кръв, пролята от Каин ня-
кога. Кръвта, която не вика вече, не
изкушава, не примамва, не обвинява,
но която побираше доброволно. Кръв-
та, която толкова прилича на небула
в яйцето на Вселената (Бобошевски
манастир).

Така че, важно ли е онова предано скло-
няване на Иоан към Учителя си (Кре-
миковски манастир), или ораторските
пози на учениците (Елешишки мана-
стир), или екстматичното протягане
през масата (Струпецки манастир),
или показването на ръцете, както на
нозете при умирането (Алински мана-
стир) със същите жестове на Адам и
Ева, хванати в съгрешение (Илиянски
манастир). И га, и не.

Нищо не е по-важно от чашата, коя-
то Спасителят вече е приел и която
ни подава. Преди това, разбира се, е

Възкресил Лазар, готов да хване пово-
дите му (Струпецки манастир) пред
прелюбопитните погледи на тълпата
(Елешишки манастир), привличай-
ки огънатото му като на змия тяло
(Кремиковски манастир) и развирайки
гъжвата му (Елешишки манастир)
с жест на благословия, така както укротителят на змии ги повиква от
коша с песента си, Лазар в повоите
си – госущ Младенец.

Чрез оприличаването си с Лазар,
Христос преждевременно побежда-
ва змията. Както по-късно проклина
дървото, на което ще се обеси Иуда,
или отговаря на Пилат чрез умivanе
на нозете на учениците. И центърът
на този процес на провиждане и из-
преварване на събитието, на негово-
то приемане, наречено от Спасителя
„изпълнение на закона“ е Всъщност
явяване на надеждата, семка на коя-
то е любовта. Изпълнението на зако-

Влизане в Йерусалим,
Долнопасарелски манастир

Влизане в Йерусалим,
Струпецки манастир

Влизане в Йерусалим,
Билински манастир

на е и обратното на доверието, което отците на църквата определят като грях.

Виждаме Любовта-Него, влизайки в Йерусалим, пристъпайки в светлина (Долнопасарелски манастир), с една малка съпротива, но с лице към учениците, (Струпецки манастир), възседнал осел както дете – дървено конче, повит в дрехите Си като в пелени (Билински манастир). Преди това е умил нозете на апостолите. Сцена, която е антипод на утрешното умиване на ръцете на Пилат. На когото вече е казал „Какво е истина?“ преди да го попита. *Който има уши да слуша, нека слуша.* Истината е служене, не оправдание. И Христос я изговаря с примера си.

В последния ден от живота си. Изпълвайки Закона, унижавайки страхът, оставяйки ни надеждата за пътеводител. Вървейки по светлината, възседнал осел, чист и свят като малко дете с големи нозе (Долнопасарелски манастир), с които може да избяга от лобния град или да избегне предателството, но никога не го прави. Заради някакъв мазохизъм или глупава наивност, биха го определили и наверецът

Предание Господне, Долнопасарелски манастир

и скептикът. Но не, а заради онова, което пише и пром. Александър Шмеман в своите „Дневници“: „При него е толкова очевидна и така божествена ненужността на силата, славата, правотата, себеутвърждаването, авторитета, Властвата и Всичко останало, което е необходимо самотам, където няма истина, и което – поради това – не е нужно на Бога.“¹

¹ Дневници, пром. Александър Шмеман, Фондация „Комунистас“, 2011, стр. 18

Фотографии: Джонатан Дън

Ивайло Иванов

ЩЕ ИЗЧЕЗНЕ ЛИ ЗЛОТО ПОДИР СВЪРШЕКА НА СВЕТА

Свещеното Писание ни дава уверение, че след Всеобщия Божи Съд злото ще изчезне от лицето на земята. Да, то ще изчезне от лицето на Земята, настоява самата Библия, но ще изчезне ли и от нейното сърце?... Не, не се смейте, не е весела тази перспектива, нито пък нейната артикулация е въпрос на елементарен метафоричен обмен. Защото ако в ага, сиреч, в сърцевината на земята, злото остане да съществува, няма ли тогава и след Страшния Божи Съд да продължим да имаме едно несъвършено и неизцелено битие? Няма ли злото да удържи, в някакъв смисъл, поне частична победа? Ето, това се питам от известно време насам – след Всеобщия Божи Съд ще изчезне ли злото?

Ивайло Иванов

И ако то бъде някак си анахилирано дори от ага, какво ще правят неговите носители на това тъмно място тогава? Бившите негови носители, разбира се. Защо те няма да бъдат приведени в Рая – което за момента е още възможно – а ще останат завинаги там? Къде е правдата, в хипотетичен случай като нашия? Докъде онтологията, откъде – любовта?... Без съмнение, тежки и трудни въпроси, добре поне, че не съм първият, който е размишлявал върху тях.

Та, с оглед всичко казано до тук, в настоящия статия ще си позволя да подложа на изпитание едно решение, което Църквата, макар и с недомърви и отчасти спорадично, все пак, в определени периоди е артикулирала.

Ще изчезне злото от природата на цялото творение, подир Страшния Богия Съд и съ保定ето на последните Времена. Какво да правим с онези хора обаче, които носят греха и злото в сърцата си? Ето, това е основният въпрос!... И тука искам

добре да бъда чут. Според мен – в есенциалния смисъл на думата – зло то ще изчезне дори и от там!... Ще изчезне, казвам аз, защото в природата на човека то съществува най-вече под формата на тези три ипостаси. Злоупотреба с положителните гадености на човека, преумаляване на доброто и онтологизиране на нищото. Общият знаменател и на трите обаче са страстите. Сиреч, злоупотребата с естествените качества на личността и преумаляването на доброто – в посока, обратна на неговото божие предназначение. Страстта е „нищото“ в тази степен на злоупотреба с естествените качества и потребности на човека, която ги довежда до тяхното нравствено отрицание. Тя е „изкривяване“ на онтологичеки положителни гадености на душата ни, което, собствено, е и превръщането им в страст. Страстта, като корен на греховете, като ноумен, крепящ безброя на разнообразните феномени.

Такова е и традиционното разбиране на страстта в християнската религия. Всъщност, популярното римокатолическо учение за седемте смъртни греха не е нищо друго, освен атрофирало и вкоравено до рационализъм разбиране на традиционното християнско учение за седемте „демона на злото“. Или – седемте страсти, кореновата система на

злото... (Виж повече Св. Нил Синайски по тоя Въпрос...)

Всички те стават „смъртни” – в положителния смисъл на думата, че изтряват и умират – когато човек поведе решителна борба срещу тях. За съжаление, в момента повече от 9% от процентата от човечеството едва ли го правят. Не така обаче е било през 14-и век – когато Църквите все още са търсели благодатни пътища помежду си или поне по-честно са обсъждали сънма от наболелите проблеми и въпроси. Тълкувайки римокатолическото учение за чистилището, св. Марк Ефески се позовава на св. Апостол Павел, който в едно от Посланията до коринтияните пише, че на Всеобщия Божи Съд Възкръсналото наше естество ще се спаси така, „както човек се спасява през огън”. Сиреч, чистилище няма, това са римокатолически фантазии – има Всеобщ Божи Съд, на който Бог ни се разкрива таургично, като исухастка и таворска светлина, като невеществен огън и благодат. Той се разкрива в пълнотата си – и ние заставаме голи пред Него. Именно през този огън човек се спасява, ако успее да го „понесе”. Сиреч, ако е променил себе си и своята природа в посока на доброто, Бога и благодатта. Как обаче човек се спасява през този невеществен огън, с който тогава той се сблъсква, тъй га се рече, гърди в

гърди? Или лице в лице, ако щете... Защото „сега Виждам смътно като през огледало, а тогава ще видя лице в лице и ще позная, както бидох познат”. Ще познаеш, ако си се запознал още тук. И ако си променял – в приятелство с Бога – и самия себе си. Което е крайно проблематично за повечето днешни хора....

В тълкуванието си върху този пасаж св. Марк Ефески акцентира върху това, че човек, според тогавашните социални и културни представи, всъщност въобще не се „спасява”, преминавайки през огън. Въобще не се спасява той – ала това, което носи в себе си, изгаря без остатък в пламъка или пък то става още по-блестящо, препотвърдено в изпитанията и искрящо като злато, в зависимост от това, каква е неговата субстанция и състав. Ясно е, че добродетелите ще заблестят като злато, когато минем през горнилото на този огнен пожар, ясно е, че и злото ще изгори като слама, въпростът е какво носим в пазухата на душата си.

Всичко това навежда тълкувателя на следващия ход на мисълта – а именно, буквализиране на метафоричните идиоми. Ще изгорят, казва светецът, пошлите наклоности, греховни страсти и привички, техните психически „енергии” ще изгорят, в съприкоснование с божествената благодат, защото тази благодат, както

знаем, бива усещана от грешниците (в ага) именно като негаснеш и неръкотворен огън.

Ще изгори, потенциално, и самата „същност“ на греховете – може би! – стига последните да притежаваха такава – няма да изгори обаче „резо-

го това да извършат убийството (1992, камиона, спомняте си, нали?...), ще изгорят, най-вероятно, в съприкоснение с божествената благодат. Фактът обаче, че това някога е било извършено, няма да се анихилира завинаги. Злото, казвам, в неговата комуникативна актив-

ност, в тази част от неговата съ-битийност, с която е извърнато с лице към човечите, няма да изтлее и да се анихилира никога. И сърцата на майките винаги ще проклинят убийците, и греховете им ще бъдат винаги изписани върху зандините на ага, и цялото човечество ще знае вече всичко за тях, и – подир този съд – ще има най-накрая правото да ги упрекне или прокълне, и няма никога да се отмени това, и така ще бъде завинаги!...

Знаете ли, поняка не бива да си прощаваме. И не мисля с никакви аргументи да се мотивирам този път, достатъчно е и това, което сърцето и съвестта ми явяват... Дори и нещо повече – аз мисля, че именно такава е и християнската версия по въпроса. Има някаква вселенска сила и опияняваща стихия на неотменимостта на злото. А това значи – свидетелство за нашата свобода, и сериозност в междуличностните отношения, и спокойно човешко лице

нанса“ им – сиреч това, което те са породили в битието и в сърцата на околните. То няма да се отмени завинаги и довека. „Резонансът“ на злото няма никога да изгори – фактът, че то тогава, някога и завинаги, е било извършено. Няма такива обстоятелства, които пост фактум да отменят това, че злото е било извършено, няма такива условия. „Но това безусловно е било извършено!“..., провиква се един изключително праведен богослов. И човешка съвест воние пред него... И майките търсят възmezdie...

„Енергиите“, користите и греховните привички, довели убийците на четиринаесетте войничета

пред лицето на Бога. И пред лика на ближните, без съмнение. Начинът, по който вчера ме обиди във Фейсбук, винаги ще тежи на сърцето ми, и него винаги ще го боли, то ще се гърчи и ще плаче под това, и няма сила на света, дото да го отмени – завинаги и довеку. Голи сме пред лицето на Вселената. Голи и врагове. „Ама, ако ти се извиня?”... Е, ама ти не ми се извиняваш!... Ти караш все напред, обиждайки все повече хора и трупащи още черна материя върху страстите на своето честолюбие. С което ги разпалваш още повече и ги правиш въйно по-активни. Тоеест, променяш своята природа в посока на злото. Докато задачата ти е тъкмо обратната. Да се бориш с лошите гадености и качествата на организма ти, по посока на тяхното неглижиране, приглушаване и изтъняване. „По какъв начин?”... По какъвто ти го юде на ума!... Както повечето неща от живота, и това е творчески въпрос. „Научи ме, Господи, творити волео твоело!”... Ето, убеди ли се сега, че е творчески?... В литературата се пее това.

„А няма ли да изтрле това нещо – обидата?” Не, нямам такива впечатления, да изтъява. Същото си стои с години и десетилетия, със същото ще си отми и отвъд. Не теб коя обида ти изтъя и се стопи, анихилярайки се до сумрака на нищото?

Коя?... Не може нещо, дото го е имало, след това да го няма. Най-малко, резонанса му се пази, фактът, че е било извършено и че е извършено именно то. И по отношение на този резонанс, на тази обида, която вечно стои в душата ти, Бог е твой съдружник и съпричастник, той е на твоя страна. Ако ти си несправедливо оклеветен, той ти казва. „Няма страшно! Имай спокойствие на духа! Защото знаеш, твоето се пази!”... Един ден ще блесне абсолютата истина по този въпрос, абсолютната истина, и ти ще бъдеш въздвигнат, а пък другият, овъзмезден. И докато страдаш под бремето на тежката обида, аз съм с теб и до теб, аз съм на твоя страна. Аз състрадавам на страдащия и на този, върху когото е стоварен удара, мен ме боли, когато гледам как несправедливо страдаш, и в този смисъл, ние сме едно.

Ето защо смятам, че освен дидактична, страданието има и целебна цел, че то прави по-дълбок и емоционално състоятелен човека, придава му екзистенциален опит, автентичност и дълбока съдържателност и, в крайна сметка, се явява път за единение с Христа. Ако го понасяме достойно, разбира се. И ако съхраним самите себе си като нравствена състоятелност и човешка пълноценост. Ако се самосъхраним. ■

Може би на кон,
може би на птица

Маргарита **Друмева**

Mоже би на кон, може би на птица, като оня чуждеец на пазара В Ел Масоа, ще се завърне В нашия свят странникът с Всичкото Време на Вселената. Понеже сега го има В изобилие, склонен е да го раздава без мяра, а на нас ни е неописуемо необходимо – не като дни и години живот, а като състенна насиленост с чудновати събития, като изобилие на движението в милионите скрити същности на душата. А може би ще долети В града ни като онова съвсем обикновено момче с крила, което обикаля света и навсякъде мнозина от Вас са го срещали. Ако пък не сте го срещали досега и по някакъв начин пресече пътя Ви, има нужда да предупредим още от самото начало: не му казвайте, че крилатата му са само театralен костюм, не смигайте съзаклятнически, че разбираете играта му на птица, нито пък е необходимо да го питате защо е различен от другите и как си Вади хляба. Ще Ви кажа – Вади си хляба като прави инвентаризация на света всяка сутрин и като проверява дали всичко си е на мястото. И ако нещо липсва, някое кошче за боклук например, да Ви обърне внимание – няма го кошчето за боклук! Ако барчето не е на обичайния ъгъл, нещата стават сериозни – значи хората са престанали да размишляват. Всъщност, мисля даже, че е по-добре да замълчим и да го оставим той да говори, не само защото има много за разказване, но и понеже разказва интересно. Знае куп чудновати истории, които не само е чувал, но и са му се случвали. А ако вземем да се препираме, че това не може да бъде вярно, сиреч ако се отнесем с недоверие и се държим високомерно в отчайващия си реализъм, ще го огорчим много и на сърцето му ще легне болка. Колко много е преживял той и колко много пътеки са се пресекли в душата му; защо ли на нас не са се случвали подобни случаи?!... А той си е просто такъв – едно момче като всички останали, но може да вижда неща, които ние не виждаме; съвсем обикновено момче, което може да лети.

„Човекът няма уважителни причини да не уважава човека!”

Веднъж, случайно или не, от устата му се изпълзna едно изречение, че много обича да съчинява истории, в които всичко трябва да бъде невъзможно и непредставимо. Даже определи себе си като „машина за измисляне на шантави истории“. Защо машина? Навсякът защото е учил за машинен инженер и се е родил в Бургас, близо до морето, пристанищата и корабите с дъх на машинно масло. Това се е случило през 1949 г., точно когато цял един народ е бил впрегнат да гради утопията за земния Рай, оразмерена в чуждоземни петолъчки, петилетки и бетонни тръби. От високите трибуни говореха за Априлски пленуми, а Момчето с крила пътуваше през галактикуите до непознати светове, намираше Платинена пантофка на Юпитер и разсъждаваше как би изглеждал светът през очите на гълъба. На всичкото отгоре беше „дълбоко религиозен в православния смисъл на думата“ и една мъничка светулка, като звездичка спохождаше нощите му. Заедно с нея се появяваха и историите. Във fotьойла пред него кромко застиваше мама, облечена официално с поло от гладко черно кадифе и бяла бродирана блуза, със сребърни обици и обуша с тънки токчета, досущ приличаша на онази жена от иконите – Божията майка, със скръстени ръце, сякаш държи в ръцете си

бебе. Винаги във събота вечер се повтаряше ритуала с тържественото присъствие в поредната история – достатъчен повод старата жена да извади от гардероба новите си грехи. В тази история Момчето с крила се казваше Хари, но всички знаем, че Хари е арменско име. Арменците добре знаят как да изваждат от златото кръст, а от сивотата – златни суми. Зад Хари обаче имаше дълбок корен и той се казваше Агон. Агон Мъгърдич Мелконян.

Като един олощен дървен телеграфен стълб, изкриден от старост, през който минава половината любов на света и половината омраза, стоеше писателят насред планомерно развиващата се родна действителност. Неговата „орбита“ не се вписваше в траекторията на официалната идеология, завиваща много нагоре и надалеч, а срещу цензурама Агон стоварваше най-новите открития в астрономията и физиката, космологията и екзобиологията. Някъде по света учениците се опитваха да обясняват раждането на Метагалактиката чрез Големия Взриб, философите мъдруваха за бъдещето на Вселената, пишеха научни концепции за безкрайността и вечността на света. Сами ли сме във Вселената?... Целият трескаво търсещ земен разум достигаше по жиците от едната страна на телеграфния стълб, преработваше се в статии, списания, книги, разкази, преводи и тръгваше по жици-

те от другата страна към всяко кътче на България. Ето Ви Братя Стругацки, Едгар Алан По, Фредрик Браун, Хенри Слесар, Марион Зимър Брадли, ето Ви движението и болката, съглашението между машините, охлюв, който материализира нова действителност, „шумовете между поколенията” след 170-та метаморфоза на клонинга, чувстващи инвалидни колички и механични хора, задвижвани от батерии. Ето Ви детство, което продължава само няколко часа, без пелени, една шарка и школски настайлания, човек, появил се изведнъж от квантовия вакуум (сиреч от нищото) като съръхнова. Квантовият вакуум може да роди всичко, дори Вселена. Въпрос на флукутация, макар да трябва енергия колкото една пролет... Ето Ви гара, обрасла в къпини, избеляла като шлифер на клошар, с най-унилия човек, който 30 години чака Мария. А Мария е онази Мария, при нозете на Иисус, там, тогава, с машината на времето...

„Всичко в природата е ограничено, безкрайно е само страданието, защото не е мания.”

Освен това... Освен това един се обажда от Париж, търси някого от София... Ах! Царят пристига и организира бал! Какво изящество! Колко много искаше телеграфният стълб да отиде и той на бала, но... тази нелепа вкопаност в земята!... Пък и тогава нямаше да чуваме музиката, тази чуплива вибрация на въздуха. Някъде репетират, значи търсят врата, през която се излиза от времето. Кой репетира всъщност? На сцената няма музиканти, само левитиращи цигулки, лъкове, палка на диригент; кутии, набълскани с интегрални схеми: музика без човеци – не е ли чудовищно?! Тънки ръце, покрити с бледожълт полимер, под него – релета и пружини, ръкопляскат, хвърлят цветя към сцената...

„Когато някой каже „Времето тече”, аз му отвръщам: „Не, приятелю, тече болката”. Това, дето върти стрелките по циферблата, е болката. Болката, че си жив за малко, за толкова малко”.

Това ли е светът, който идваша, бедни мой Бернардие? Вещи, които свирят, платинено-позитронна душа, която играе Хамлет, неспособна да умре, защото Всъщност не е жива. Може ли думите да я трогнат, да изтръгнат оння гигантски човешки Вопъл „да бъдеш или не...“? Нали затова си роден, Бернардие, да трогнеш замръзналото човешко желе и да измъкнеш от сърцето му Възторг! Не питаи дали знам какво е театър. Не знам, след 2 века театърът ще бъде една непонятна отживелица, от него ще се страхуват, защото сцената винаги е била безмилостно спроведлива. Ще замварят актьорите в тъмници, ще ги измъчват, ще ги претопяват като купчини ръждяали железа, ще изтриват съзнанието им – ония, получили отличен в курсовете по безчувственост... Това ли е светът, който идваша, бедни мой Бернардие?

Не, не! Ти не разбираш, момче. Има и други крила, не всички са механични. Ще пренесем бласъка на една съживена любов сред световната печал. Слушай: „Насам, народе, насам! Театърът на Бернардие ще пренася през времето към огъня на човешките страсти – любов и ревност, нежност и ярост, скъперничество и самолюбие!“... Милиони са им ръкопляскали от ложите, и какво? Нищо... Поредният град, в който няма зрители. Тръби, барабани, звънчета, танцуващи момичета, клоуни, латерни – завъртат се във функцията на грамофона... Господи, колко беден е Бернардие! Чувстваш ли се победител, Бернардие? Не? Да? Защо га? На какво отгоре?... Защото преди малко повече от 2000 години се роди момче, слабо, крехко, деликатно, което казваше: Блажени са слабите...

„Ако като дете не си изпадал във Възторг от величествения свободен полет на чайката, никога покъсно няма да разбереш нито какво е да си величествен, нито какво е да си свободен.“

„Бях гол и самотен в целия Космос“ на една таванска стая, прошепна Момчето с крила, поискало да съжижи отминалото Време, застинало сред по-жълтите стари книги и развалена машина „Сингер“. Във Всеки таван ги има и Всеки рано или късно стига до там, до размишлението за Великите загадки на простия свят. А вечер гледа звездите през капандурата. Дали ще може да спаси онова, което не може да бъде спасено? „Не чакай нищо повече, когато жичката на спомена се скъса!“ Огромното чудовище Време погълща Всичко. И нас. Само Момчето с крила продължава своето неизменно пътешествие, обикаля само Земята и търси какво ново е нарисувал дъждът. Понякога ще прелети над един стар и немощен дървен телеграфен стълб и ще се спре върху него да послуша Сонати-

на в си бемол от Равел. Тъкмо ще си помисли, че Всичко е наред – инвентаризацията премина успешно, тази сутрин светът си е на мястото, когато видя „пианиста“ и хъзгавите му пръсти по клавишиите – това бяха две възлести коренища, леторасти на липата, поникнали направо от нода. О, тази музика е проникнала в цялата къща, само Общината може да я изгони, за да се настани в къщата законната собственица на имота...

Може би на кон, може би на птица, като оня чужденец на пазара в Ел Масоа, ще се завърне в нашия свят странникът с Всичкото Време на Вселената. Под една мимоза в покрайнините на Бургас, ще свие крилете си и ще разказва за изчезналата романтика на ламерните, близо до морето и пристанището с тежкия дъх на машинно масло.

С. Милован Колев

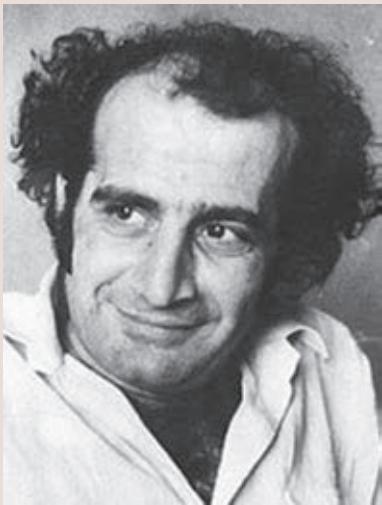
С преклонение пред Вярата

„Преди 1700 години арменците първи в историята на цивилизацията приемат Христовата вяра в сърцата си. Тази тяхна преданост към Бога те заплатиха с много векове страдания и скиталчество. Смазващо много векове, чак до днес. Само век по-късно, наконец Божие възখовение, Месроб Мацоц изписа арменските букви и преведе Свещената книга. Така Вярата се сля със Словото и Словото стана Вяра.“

„Няма нищо по-възвищено от арменската средновековна лирика – пиша Валерий Бръссоб. – Тя създава впечатлението, че арменците са народ от поети“. Въпреки всички превратности и съдбовни проклятия арменците запазват своята съкровена любов към възвишеното слово. Повече от хилядолетие и половина те пишат със същите букви и изповядват същото веруло – преклонение пред мъдростта и красотата, пред любовта и доброто. Живи са и Вярата, и Словото, и Буквите. Жив е арменският дух и арменският корен. И в тази двайсет и пет вековна неистова виталност е живо и мереното слово – като изповед на тъжни гущи, които нямат право да бъдат уморени. Защото арменският народ е обречен да оцелее. Такава е неговата участь.“

Превеждам тези стихове повече от половината си живот. Няма нищо по-сладостно от полета на душата ми до обаятелната магия на тяхното слово. На това слово, на моето, на арменското. То е точно толкова усилие, колкото смисъл и сладост. Нека това е малък летораст към величественото дърво на моя народ – дърво, което докосва с клоните си Небето.

*Предговор от преводача Агон Мелконян към книгата „Арменска лирика“,
посветена на 1700-годишнината
от приемането на християнството в Армения.*

АГОП МЕЛКОНЯН (1949 – 2006)

Аゴп Мъгърдич Мелконян е български писател-фантаст, преводач, журналист, университетски преподавател и книгоиздател. Дипломиран инженер, Мелконян дълго време работи като журналист в седмичния вестник „Орбита“, където пише за най-новите научни открытия в областта на физиката, техниката и астрономията. Издава книгата „Сами ли сме във Вселената“ (научно-популярна).

Като писател, Аゴп Мелконян е един от най-четените български фантасти. Автор на десетина книги: сборниците с фантастични разкази и новели „Спомен за света“ (1980), „Грешовно и неприосновено“ (1983), „Via dolorosa“ (1987), „Сенки от плът“ (1999), романите „Смърт в раковината“ (1994), „Суматоха за душите“ (2004). Автор е също така на голям брой песни (три от които са представяни на професионална театрал-

на сцена) и сценарии за филми. Негови произведения са преведени на 65 езика.

Като преводач, Аゴп Мелконян сътрудничи на издателство Георги Бакалов за подбора на поредицата „Библиотека Галактика“. Превежда произведения на братя Стругацки, Едгар Алън По, Фредерик Браун, Кир Буличов и гр.

Издател е на списанието за научна фантастика „Омега“ и редактор на месечното списание „Върколак“, по-късно преименувано в „Зона F“.

Преводач на арменска литература и поезия, публикувани от издателство „Ерато“.

Аゴп Мелконян е и един от основателите на камеграта по арменистика към Софийския университет и преподавател по арменска филология.

Аゴп Мелконян е член на Съюза на българските писатели. Печели първата награда за фантастика „Гравитион“ през 1991 г.

Женен, с двама сина. На 23 юли 2006 г. Аゴп Мелконян умира от рак на 57-годишна възраст.

Посмъртно излиза „Нагоре по стъпалата към Бога. Избрано“ (2009).

„Бедността може да не е порок, но е страдание, запомни. Не-излечимо страдание. Бедният личи отдалеч, той е като про-кажен срещу компания здравеняци. Той дори душа по-различно, за-щото всички смятат, че е грехота бедняк да хаби въздуха. Какво съм аз за мъжа от лимузината? Какво съм за жената с копринени панталони? За тях аз съм едно нищо. А щом съм нищо, защо да се спират пред мен? Затова ме подминават точно както аз подми-навам празните кофи... Знаеш ли, понякога си фантазирам. Какво да правя цял ден до една шапка, ако не фантазирам? И като фанта-зирам, си представям следното: В този огромен и страхотен град живеят само кучета. Пък аз седя пред църквата до една обърната шапка и се развивам. И ще ти кажа защо: защото тогава, Джуниър, шапката ми сигурно ще бъде пълна! Не може куче да мине покрай бедняк и да не подхвърли нещо, защото кучето има добро сърце. И най-много ще дават помирите, защото най-добре знаят колко благородно е да гадеш...”

Из „Нагоре по стъпалата към Бога“ от излязлата посмъртно през 2009 г. книга с избрани творби на Агон Мелконян

В съвместен проект „Парекордзаган“ – София и Пловдив бе пред-ставен преводът на древноарменските айрини на Нахабег Кучак от Агон Мелконян.

Стотина айрини (на арменски хайреннер – специфична арменска поетична форма) се четат и превеждат на много езици като произведения на Кучак, без да знаем нищо за самия автор, освен едно – че е съществувал – една мистерия в арменската литература. Вероятно живял в края на XIII или в началото на XIV век. Но в случая конкретната човешка съдба е без значение, биографичните факти са се разпаднали във времето, останали са само великолепните айрини, наг които – като доказателство, че делото е по-велико от твореца – стои името Нахабег Кучак и когато ги четем или слушаме, почти представаме да се съмняваме в целебната им сила.

*Аз съм от онези врани бели, дето от земята не кълват.
Летях високо – да не ме простреля любовта насреди път.
КУЧАК*

*Мъртвеца нека почетем, той вече своето е извърял.
А мене, хора, оплачете, че нито жив съм, ни умрял.
КУЧАК*

*Душата напусна моето тяло и тогава заплаках от страх:
„Защо си отиваш от това наметало, в което толкова
кратко живях?“*

КУЧАК

Други преводи на Агоп Мелконян от арменски:

ХОВАНЕС ШИРАЗ (1915 – 1984)

*Толкова арменска кръв изтече
от младенци разплакани,
че теменужските в полята
се превърнаха на макове.
Оттогава те се крият
под храстите от свян –
сърнът лунен им се струва
отомански ятаган.*

*Мокро е на теменугата окото –
питаш за кого скърби?
Върбовото клонче натрошено
питаш кой го натроши?
В руини и пепел, виж,
са всички граници световни.
И накрай целото Божие –
питаш кой го накърви?*

МОЛИТВАТА НА СВЕТЕЦА

*Дари ми светлина, Боже всемогъщи,
неуморим градител на Вселената,
създател на съдбите, ковач на мъдростта,
вихър на дъха, на всемогъществото връх –
Месроб, покорният слуга край святата ти маса,
те моли...*

*Помогни ми, величествена мъдрост!
Аз съм пастир, изгубил ямурлука си
при проповед,
аз съм нищожен смъртен, лош водач на племето
на Хайк,
аз съм невежа писар, проповедник на лъжите,
знаме, което не развяха над тълпата,
аз съм тълкувател неумел, градинар на сушата,
аз съм пътник, от жаждата пресъхнал,
от друмите прегърben,
аз съм недостойният апологет на Твойта слава –
намери Ти писар за безкняжното ми стадо.*

*Помогни ми, Боже съвършен!
Аз съм дребен търсач, бездарен мъдрец,
жалък адепт и атом безплоден,
аз съм скромен отшелник, глухоням проповедник,
печален скиталец, възпитаник жалък,
заблуден фантазьор, съчинител безмозъчен;
аз съм врата без ключалка, хлоннат прозорец,
връх на вълна, разбита в душите,
аз съм пазач на гробове, преброител на мъртвите,
аз съм просто жествар, който очаква погача,
аз спя без постеля, жадувам без канче,
аз съм орач, затънал до пояса в плевели,
аз съм мрак без свещица, цигулка без струните
наечно безгласната арменска душа. О, Господи!
Дари ми, о, Господи, ключа на Загадката!
Помогни ми, о, Господи, творец на материята!
Аз съм мътно око и мрак пред окото,
аз съм слух лекомислен, ухо на злословието,
аз съм глух музикант и певец онемял,
хамбар без зърно, орач без поле,
маса без хляб, кръчма без вино,*

аз съм гостът неканен на тежката сватба
Христова,
аз съм мислител без книги, църковник без миро,
ласка без нежност, любов без привличане,
лош проповедник, когото замерват със камъни,
аз съм бедняга със дарове, богат сиромах,
целувка без устни, плач без сълзици,
душа без любов съм и любов съм без трепет,
пътник без дреха, без пътека скиталец...
О, дай светлина, за да видя пътеката!
Отвори ми, о, Боже, небесните двери
и с тях отвори – като райски – житетайските...
Помогни ми, о, Боже безкраен!
Аз съм ручей без шумол и водопад без пропадане,
аз съм учител без книжен и наставник страхливец,
аз съм мъдрец, невенчан с мъдростта си,
аз съм тежка завеса пред чуждата съвест,
стената на мрака и затворник на ада,
прашинка във вихъра, цветът съм без плодник,
аз съм пътка тревясала, аз съм змийско
леговище,
аз съм празник без гости и болник без постеля...
О, Господи, дай светлината на твоите свещници!
Помогни ми, о, Принцип върховен!
Аз съм купел без масло,
аз съм олтар недовършен,
аз съм косач без коса, без рало орач,
немиросан помазаник и сладост горчива,
лечител без лек, шевица без нишки,
аз съм светилник строшен, фенер без светило,
аз съм лес разлудуван, аз съм плачеща ива,
дъска необрязана, изгнила подпора,
тамян без кадило, вкиснало миро,
аз съм лозница без грозде, почерняла пшеница,
аз съм ниско чело и треперещи пръсти,
аз съм поп без миряни и свещеник без Библия.
Посети ме, о, Боже!
Помогни ми, о, Закон неразчетен!
Аз съм изтерзан от съмнения, гол от надежди,
аз съм страхлив, неуверен, смутен и объркан,
аз съм издуhan, летящ, разнасян от ветрите,

Димитър Граматико^в

*аз съм безгласно ридание и призив без отглас,
аз съм вехто листо сред жълтата шума,
аз съм повехнало клонче, аз съм роза без мирис,
аз съм сянка на разума и призрак на разума,
аз съм покорен и дребен, беден във мозъка,
разплакан горчиво под свода на църквата...*

*Пред народа чета християнските книги
на език непознат и ги разчитам неверно.
Помогни ми, те моля, Мъдрост безбрежна!
Боже всемогъщи, създател без граници,
зенит на света, апогей на разумното,
влага небесна, душа неделима –
и нека сияй наметалото на Твоите знания
и нека покрие моите немощни плещи –
и в съдбовната нощ, вдъхновената, страстната,
пълна с молитви, с надежди, с ридания,
Боже безкраен, безначален и вечен,
докосни ме по челото с меката длан на Творец,
озари ме, Господи, за моето дело!*

ВИДЕНИЕТО

*О, чудо, о, безплътна сянко на вярата,
о, сила, творяща знамения,
о, украшение на светлината и тайнство
на тайнствата – и тогава Месроб, потънал във
унес, видя Херувима;
с ръка от светлина върху стената на храма
той пише Арменската Азбука,
буква след буква...
Скочи Месроб, удивен от видяното,
с перо във ръка и с дълчица във другата
започне да плаче и пише, да пише и плаче,
след съгнана колене във молитва.*

ВЕЛИЧИЕТО НА СЪТВОРЕНОТО

*Месроб, като диамантена скала се извисяваши
ти – величие на вековете ни,
ти – фар сред мрака, сеяч на светлина
и върху невинното съзнание на младенеца,
и върху мозъка на гения.*

*Ти – чук, поразителните удари на който
отмерват времето безспирно
и ваят монументите на славата;
ти – проницателю, ти – надзирателю,
ти – от люлката до гроба тълкувател
на всяка наша дума, на всяка наша мисъл,
ти – ковачът на речта, ти – царят на Глагола,
ти – безкрайна плетеница на живота,
ти – баща на всяка плодна същност,
ти – колело от светлина, ти – друм към вярата,
ти – извисен над родните земи
безкраен лес, лес на сърцата ни,
а във всеки дъб дебелоствол живее
ту арфата на нашите страдания, ту лирата,
ту меднозвучните фанфари на победите,
тук вонълът, протест срещу бедите ни;
ти – безмерна нива, ти – къшай даром,
ти – жътва, ти – сърп, до бяло наеженаван,
ти – котле със вино и опиянение,
от което аз гребях със златна чаша,
обезумял от жаждата на слънцето...
Четирист нощи и четирист дни
в мъртвилото на твоето усамотение
те доведоха до чутното Видение.
Венец подир венец и от светлина към светлина –
като дете на делото и мисълта ти –
до Теб да стигна, за да изпеея тази песен.*

Сн. Веселина Скумова

Петко Скумов

АРМЕНИЯ – ПЪРВАТА ХРИСТИЯНСКА ДЪРЖАВА

Маргарита Друмева

Aрменската цивилизация Води началото си от дълбока древност. В древните писмени източници и в Библията тя често е наричана Арапатската земя; името ѝ вероятно идва от наименованието на връх Арапат, където заседнал корабът на Ној. Съществуващите сега названия на местности свидетелстват за обстоятелствата в живота на патриарх Ној след потопа, например: *Eriwal* – „явление“ (мястото, където Ној за първи път видял земя); *Akori* – „насаждение с лозови пръчки“ (на планината Арапат, където Ној за първи път насадил лозя); *Арнойтон* – „при нозете на Ној“ – където бил погребан, и др. През повечето време Армения била подчинена на други народи (асирийци, вавилонци, мидийци, перси, македонци, византийци, турци).

Историците твърдят, че още през 25-228. пр.Хр. там съществувала цивилизация, наречена Арама, страна, упомената в шумерската митология, свързана с имената на Енмеркар и Лугалбанда – двама полулегендарни владетели на Урук, които фигурират в списъка на шумерските царе. Според една

Арменско плато

от хипотезите, именно от тази земя започнало отделянето на индоевропейските народи от цялото човешко племе. Земята на Арама била приказно богато място, негратата ѝ били пълни със злато, сребро и благородни метали, затова тук се раждали изкустви занаятчии. На Арама живеела богинята Инана.

Според акадския клинопис Нарам-Суен – Владетелят на Акад и Шумер, „цар на четирите страни на света”, по тези земи съществувала цивилизацията Арманум, „земя някъде на север”, в периода между 22 и 18 в. пр. Хр. В по-късния епос „Кралят на Кума”, този цар трябвало да противопостави своите три армии на коалиционната войска под предводителството на 70 царе, в т.ч. и против Арманум. Нито един войник не

се завърнал жив от състоялата се битка. В друг клинопис Нарам-Суен завладял страната Симурум, която се намирала в северната част на Месопотамия, и пленил Владетеля на Симурум и Армения.

До 13 в. пр. Хр. съществували още 2 царства по тези земи – Арматана и Хайаса-Ацци, последното е упоменато в хетските клинописни текстове. Царствата били разположени на Арамското плато. Хайаса сключил с хетите мир и им плащал данък, а понякога хайаските воини воювали редом с хетите в различни военни конфликти. Нападенията на хуритите най-вероятно причинили разпадането на Хайаското царство през 13 в. пр. Хр., след което то било включено в пределите на Хуритското царство Дайеани.

Царство Урарту, познато още като Ван, Аракам (асирийското му име), Нанири, земи Бианили, било разположено около езерото Ван върху Арменската планинска земя. То просъществувало до 6 в. пр. Хр., когато било завладяно от Мидия. Ереван, съвременната столица на Армения, бил основан през 782 г. пр. Хр. от цар Аргиш I. През 8в. там е съществувала крепостта Ербуни, а местността имала стратегическо значение за керванските пътища между Европа и Индия. Тогава царство Аракам било под персийска Власти. Пророк Исаия пише за събитията в Аракамската земя през 733–701 г. пр. Хр.:

Исая 37:38 – А като се кланяше в капището на бога си Нисрох, неговите (на Асирийския цар Сенахирим) синове Адрамелех и Сарасар убиха го с нож; и побягнаха в Аракамската земя. И вместо него се възкачи синът му Есарадон.

Еремия пък описва събитията от 594 г. пр. Хр.:

Еремия 51:27,28 – Издигнете знаме в страната, затръбете между народите, изправете полкове срещу Вавилон, изпратете срещу него царствата на Аракам, на Мини и на Асханаз; поставете над него уредник, докарате коне като бодливи скакалици. Пригответе против него народите, Мидийските царе, управителите им, всичките им началници, и цялата подвластна на тях земя.

Името си арменците получили от цар Арам. През 6 в. пр. Хр. те окончателно

се заселили на обширното Арменско плато, в царство Урарту (асирийското име на Аракам), което било в упадък. Макар и съюзници на мидийците и вавилонците при превземането на Асирийската столица Ниневия, не успели да съхранят независимостта си и Армения влязла в състава на Ахеменидска Персия. Разположена на важен кръстопът между Източна и Западна Армения периодично била нападана отначало от войските на Александър Македонски, после от Римската империя, Византия, Персия, Арабския Халифат, ордените на Чингиз Хан, Османските турци и гр. Походите на Александър Македонски на изток превърнали Армения в царство, зависимо

Гюстав Дюре, Ној изпраща гъльба от ковчега

от Селевкидите – наследниците на Александър В Близкия Изток. Така Армения влязла в кръга на „елинистическия свят”.

През 190 г.пр.Хр. римляните претърпели поражение в битката при Магнезия и арменският цар Арташес I, създател на династията на арташесидите, се провъзгласил за независим цар, възIGNAL отново Велика Армения със столица Арташат, утвърдил правото на частна собственост върху земята и редица други реформи. Антиох Велики – сирийски цар от династията на Селевкидите, бил победен от римляните, а Ханибал (което означава мълния на пунически език) – карthagенският военачалник, предизвикал избухването на Втората пуническа война, за известно време се укривал от римляните в арменската столица.

При управлението на Тигран Велики (95-45 г. пр. Хр.) Кралство Армения достигнало своя зенит и станало една от Великите сили в Азия, простирайки се между река Кур и горните течения на реките Тигър и Ефрат, от Каспийско море до планината Тавър в Мала Азия, Палестина и Средиземно море, т.е. днешна източна Турция, Сирия и Либан. Била построена новата столица Тигранакерт. Но този пориб към величие се оказал твърде кратък, прекършен от настъпващия на изток Рим – през 66 г.пр. Хр. след битката при новата столица, Велика Армения попаднала под римска сфера на влияние. Около 30 години по-късно Марк Антоний нахлул с римски легиони и подчинил царството на Рим, а

Арменска миниатюра, 1430

Октавиан Август превърнал Армения в буферна зона: през следващите 200 години тя често била пионка на завоевателите в кампанията срещу техните центральноазиатски врагове, партите.

Тогава се е родил Иисус, южно от Армения, на разстояние една пустиня.

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ХРИСТИЯНСТВОТО В АРМЕНИЯ

След Възнесението на Спасителя един от Неговите ученици, апостол Тадей, отишъл в Егеса, където изцелил от проказа царя на Осроени – Авгар, ръкоположил Агея в епископски сан и се отправил във Велика Армения, за да проповядва Словото Божие. Тогава там имало еврейски колонии, откъде-

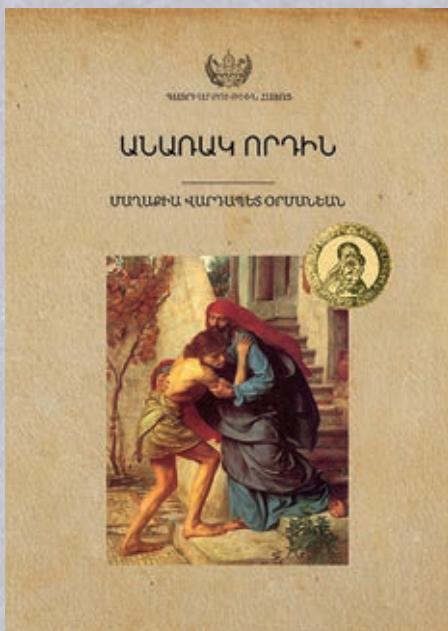
то обикновено започвали своята проповедническа дейност първите християнски проповедници. Така апостол Тадеј, докато бил в Едеса, отседнал в дома на еврейския Велможка Тубий. Еврейските общини съществували в главните градове на Армения: Тигранакерт, Арташат, Вагаршапат и др. Сред множеството негови последователи, които приели християнството, била и дъщерята на арменския цар Санаатрук Сандухт. Заради своята християнска вяра, апостол Тадеј заедно с царската дъщеря и други свои последователи, приели мъченическа смърт в град Аребанос, разположен между езерата Ван и Урмия.

Няколко години по-късно, на 29 годишнината от управлението на Санаатрак, апостол Вартоломей дошъл в Армения от Персия. Най-вероятно това бил споменатият в Евангелие от Йоан (1:45-50) Натанаил. Поради него мнозина приели християнската вяра, сред които била и сестрата на царя, а също и много аристократи. Поради това Вартоломей бил охранен жив, след което бил разпънат на кръст.

До нас е оцелял фрагмент от историческо съчинение, описващ мъченичеството на първите християни в Армения в края на 1 и началото на 2 век. Негов източник бил "Словото на Тамиан" (2 в.), което било добре запознато с историята на апостолите и първите християнски проповедници. Според това писание, след мъченическата смърт на апостол Тадеј, неговите ученици, начело с Христосий – бивш римски посланик, се установили

при изворите на река Ефрат, в дефилето Цахкеац. След възкачването на престола на цар Арташес тези първи арменски християни дошли в царския дворец и започнали да проповядват Евангелието. През първи и втори век християнството било все още тайна религия, усвоявано и практикувано от все по-нарастващ брой арменци.

След продължителни военни кампании на Изток, цар Арташес помолил проповедниците отново да го дадат в двореца му и да продължат беседите за Христос. В отсъствието на царя арменските християни покръстили някои алански придворни на царица Сатеник. Заради това били осъдени на мъченическа смърт от синовете на царя. Покръстените алански князе напуснали двореца и се заселили на склоновете на планината Джрабаш, където живели в продължение на 44

години, след което по заповед на аланския цар приели мъченическа смърт.

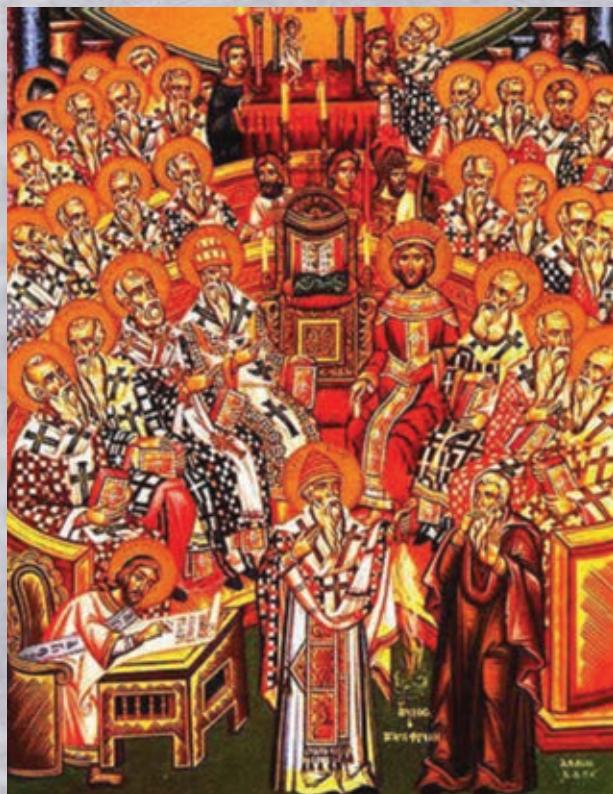
През 1 век за разпространението на християнството в Армения способствали добрите търговски, политически и културни връзки със съседните Канагокия, Осроени и Агуабене, където християнството получило широко разпространение. Освен това през 1-3 век Малка Армения била част от римската провинция Канагокия и съвсем естеств-

В книгата „Против ядещите“ (197 г.) Тертулиан изредил народите, приели християнството: парти, лигици, фригийци, канагокийци и арменци. Св. Августин потвърди това свидетелство в свое то съчинение „Против манихеите“ (430 г.)

В края на 2 и началото на 3 век християните в Армения били преследвани от царете Вагарш II (186-196 г.), Хосров I (196-216 г.) и техните приемници. Тези гонения били описани от епископ Канагокийски и Кесарийски Фирмилиан (230-268 г.) в книгата „История и гонения на Църквата“. Евсевий Кесарийски упоменал в писмо (251-255 г.) до Дионисий Александрийски „за покаяние към братята в Армения, където епископ е Меружан“. Така към средата на 3 век в Армения съществувала организирана и призната от Вселенската Църква христианска община.

През 114 г. Велика Армения била окupирана от Рим и обявена за римска провинция, но след смъртта на император Траян през 117 г. царската власт в Армения била възстановена. В резултат на връзките си с партиите, иранското влияние върху социално-политическата система, език, религия и култура на Велика Армения се повишило. По време на епидемия в римската войска, партиите си възврнали повечето от изгубените територии (166 г.), а царят отстъпил към Сирия – династията на Аршакидите отново била на власт в Армения.

След падането на пармската династия на Аршакидите в Персия, насле-

Иконофилско изображение на Първия Никейски събор

Вено християнството могло да се разпростира чрез нея във Велика Армения.

дилата я Сасанидска династия искала да възстанови персийския контрол. Сасанидите окupирали Армения през 252 г. През 287 г. цар Тигран III бил върнат като цар от римските войски, а скоро след това Тигран III обявил християнството за официална религия на царството. Това се случило през 301 г. – по-рано, отколкото много от историците датират приемането му от Константин I Велики и десет години по-рано от Медиоланския едикт. Така арменският цар целял религиозно разграничаване на Армения от сасанидски Иран, който се стремял да подчини съседна Армения. Първостепенна роля в покръстяването имал Григорий Просветител, който станал първият католикос на арменската църква (302–326 г.).

През 303 г. била построена църквата в Ечмиадзин (близо до Ереван), която се превърнала в религиозен център за всички арменци и местопребиване на върховния патриарх и католикос.

През 387 г. Велика Армения била разделена между Източната Римска империя и Персийците. Западна Армения станала провинция на Римската империя под името Малка Армения, а Източна Армения останала царство в границите на Персия до 428 г., когато местната аристокрация свалила царя ѝ, и сасанидите поставили губернатор на негово място. През 885 г., след години на римско, персийско и арабско управление, Армения си възвърнала независимостта под управлението на династията на Багратидите.

СВ. ГРИГОРИЙ ПРОСВЕТИТЕЛ

Сведенията, отнасящи се до най-древния период от историята на Арменската църква, са малочислени. Основна причина за това е фактът, че арменската писменост била създадена едва през 5 в. Историята от първите векове на съществуването на Арменската църква се предавала устно от поколение на поколение и чак през 5 век била записана в историографската и църковната литература.

Историята, според Свещеното Пречерпение, е следната. Като част от плануван заговор персийският цар Арга-

шир I (Артасир) изпратил в Армения Верния си приятел Анак, за да убие цар Хосров. Анак успял да рани арменския цар и да избяга, но доверени хора на царя го преследвали и убили. Умиращият цар дал заповед цялото семейство на Анак да бъде избито. Само един дете се спасило – заедно със своята бавачка успели да избягат в град Кесария. Бавачката била християнка. Тя го възпитала в християнската Вяра и му дала гръцко име – Григорий.

Св. Григорий станал предан християнин, оженил се за жена на име Мариам и имал двама сина – Вертанес и Арсакес (Орфан и Аростан – първият впоследствие станал презвитер, а вторият – пустинножител).

Когато персийският цар узнал, че царят на Армения е убит, опустошил страната и установил персийска Власть в Армения. Две от децата на Хосров успели да се спасят. Принцеса Хосровидухт била отведена в един от недостъпните замъци в страната, а принц Тиридат – в Рим, където получил добро образование. Когато станал зрял млад човек, способен да управлява царство, Рим го изпратил да завземе Армения, да възвърне трона на баща си и да стане римски съюзник.

Цар Тиридат се върнал в Армения, пригружен от повечето от верните феодални арменски велможи, които до този момент се криели. Св. Григорий също решил да се върне с тях в Армения. Никой ня мал и най-малка представа за неговия произход и религиозни убеждения. Тиридат бил очарован от добре възпи-

тания, надежден и съвестен млад мъж и го назначил за свой секретар.

След като завзел Армения, Тиридат издал заповед за организирането на големи и тържествени чествания. По време на празника Велможите заповядали на св. Григорий да постави венци с цветя пред статуята на богинята-майка Артемида (Анахит), най-популярната богиня в страната. Св. Григорий отказал и признал, че е християнин. Един от Велможите решил да разкрие тайната му и разказал на царя, че Григорий е син на Анак, убиета на неговия баща. Тогава царят заповядал св. Григорий да бъде подложен на ужасни мъчения, след това го хвърлят в един затвор – кладенец с блатна тиня и скорпии – Хор Виран („дълбок кладенец“) в град Армаксам (арм. Арташат), където да бъде останен да умре от глад. Мястото обаче наистина е свято – няколко туристи са падали от стълбата, но никой даже не се е наранил.

По Божия милост и с помощта на една жена от царския двор, която му хвърляла тайно храна, св. Григорий преживял на дъното на кладенца цели 13 години. Смята се, че принцеса Хосровидухт – сестрата на царя, намерила начин да помогне на св. Григорий да бъде изведен оттам впоследствие.

В същата година, в която хвърлили светеца в кладенца, царят издал голяма указа – с първия заповядал да бъдат арестувани всички християни в Армения, като се конфискува тяхното имущество, а с втория – да се осъдят на смърт всички, които

прикриват християни. Тези гва указа показват колко опасно било считано християнството за държавата в първите години след Христос.

По време на това гонение срещу християните било разкрито в Армения присъствието на група жени, които тайно, но мирно живеели в столицата Вахаршапат (сега Ечмиадзин). Те били девици, избягали на Изток поради преследвания от страна на император Диоклетиан. След като посетили Светите места в Йерусалим, те пресекли границите на Армения и се установили в лозята недалеч от Вахаршапат. Духовната наставница на тези благочестиви жени била Гаяния (арм. Гаяне). Сред тях имало и красива девица на име Рипсимия (арм. Хрипсиме), която Тиридат пожелал да вземе за любовница. Рипсимия отказалася и устояла на опитите на царя за сближаване и гори успяла да избяга от двореца, където той я бил затворил. Това ядосало царя и той заповядал да поsekат с меч всичките 37 девици. Гаяния, наставницата на девиците, заедно с други две жени, живеещи в южната част на града, както и една болна девица били изтезавани в лозята край града. Екзекуцията на всичките девици била извършена през 300-301 г. Убиството на толкова невинни жени довело царя до дълбока меланхолия и лудост. Той не можел вече да Богу делата на държавата. Хората наричали тази болест „свинска болест“ и замоваха скулпторите започнали да изобразяват царя със свинска глава.

Сестрата на царя Хосровидухт направила всичко възможно да спаси брат си

от това състояние. Един ден сънувала съв. Григорий да излиза от тъмницата и да изцелява царя. Разказала на приговорните за съня си и те изпратили човек да доведе светецата. Той заварил съв. Григорий в учудващо добро състояние и настроение, въпреки мъченията и лишенията, на които бил подложен. Съв. Григорий съbral и заровил останките на девите-мъченици, а след това започнал да проповядва Евангелието, като така изцелил царя.

Владетелят се преобразил в нов човек. От този момент нататък той и съв. Григорий станали верни приятели и работели заедно, всеки по собствения си начин, за да установят Божията църква в Армения. Тиридат

Арменски преводи на Библията

III провъзгласил християнството за държавна религия на Армения, след което и целият царски гвбор бил покръстен. А на мястото, където били убити светите жени, били издигнати два храма – на св. Гаяния и на св. Рипсимия.

През 3–4 в. Все още нямало арменска азбука и християнството в Армения се разпространявало главно под влиянието на сирийските версии на Библията, а в повечето случаи – само устно. Григорий представил византийската текстова традиция и с помощта на Тиридат основал школи за обучаването на свещеници в столицата Вагхаршапат и на други места.

Св. Григорий организирал юерархията на Арменската църква съгласно принципите на арменската административна система. Той ръкоположил епископи за всяко княжество. Тези епископи били под юрисдикцията на Върховния епископ на Армения, наречен “католикос на всички арменци”. Така св. Григорий станал първият католикос. Той управлявал Арменската църква близо 25 години. Починал през 335 г., скоро след Първия Вселенски събор на Всемирната църква, проведен в град Никея.

С установения през 378 г. контрол над Армения от персийския цар Сapor започва тотално преследване на християните. За да предотвратят каквито и да е контакти с Византия, новите управляници затворили училищата, забранили гръцкия език и изгорили всички гръцки книги, между които и Библията. Въпреки че тази атака не успяла да спре христи-

янското културно развитие на Армения, по-младите свещеници не знаели гръцки език, което ограничавало разбирането на Светите писания.

Създадената ситуация наложила търсенето на подходящи преводачи. През 402 г. в столицата Вагхаршапат се провел съвет на благородници, епископи и водещи свещеници, на който цар Врамшапоук предложил на Месраб (или Маштотс) и Исак (Сашак) Католикус да преведат текста на Библията на арменски език. Месраб бил пригответ съкремтар и като такъв владеел пахлави, сирийски и гръцки език, а Исак бил роден в Константинопол, където получил образоването си.

Никоя от познатите им азбуки не съответствала пълно на говоримия арменски, затова около 406 г. Месраб създал арменска азбука от гръцки и пахлави букви. Заедно с двама от учениците си той започнал превода на Притчи в Самосата, след което превел и целия Ноев завет от гръцки. Като не успял да намери пълен гръцки ръкопис, през 411 г. Исак превел сирийската Пешита.

Междуд временено двама от учениците били изпратени до Константинопол, за да получат пълен препис на Библията. Те присъствали на Ефеския събор от 431 г., за което по-късно пише Теодоропет. Прамениците се завърнали с копия на Библията от Императорската библиотека в Константинопол. На базата на тези ръкописи през 436 г. Месраб, Исак и учениците им завършили пълния превод на Библията на гръцкоарменски език. ■

Делото на

Стефан Чурешки

св. св. Кирил и Методий

Горади неясни за мен съображения на Църквата църковният ден за почит на св. св. Кирил и Методий – 11 май – е отделен от Всебългарските чествания на деня на старобългарската писменост, 24 май. Това разделение на гвата празника откъсва религиозната почит към делото на солунските братя от Всеноародното честване на славянобългарската азбука. И така в съзнанието на модерния българин не се прави връзка между църковната битийност на българските просветители и тяхното дело за създаване на старобългарската азбука.

Това е сериозен проблем на модерното българско и християнско съзнание, защото историческата истина гласи, че нашият език като философска изразност и способност за разпознаване на явленията от света, е замислен изключително като религиозен език. В паметта на Църквата и на Вярващите светите братя са почитани като равноапостолни, т.е. като равни на апостолите, избрани от Христос да разпространяват Вярата и да проповядват сред народите. Тази висока оценка на св. св. Кирил и Методий е подкрепена както от запазения за тях спомен в автентичната народна памет, така и от признанието, която тякава старинна и културна институция, каквато е папският институт, им даде. Днес солунските братя са почитани като покровители на Европа и влизайки в Европа като старинна култура ние чрез делото на Кирил и Методий правим едно връщане към самите себе си. В света на идеите и на национално присъствие, в един все повече профанизиращ се и тех-

нологизиращ се свят, най-важното нещо за запазване на народността е запазването на религиозно-културната автентичност на националната самоличност. За да запазим нашата автентична национална самоличност ние се нуждаем повече от всяко от осмисляне на делото на солунските братя и от актуализиране на тяхната идея чрез превода на божествените книги на български език. Защото идеята на солунските братя е чрез славянския език да се конструират християнските граници на Европа.

Създаването на славянобългарската азбука позволява на славяните да възприемат казаното в Светата Библия, да разбирам текста на божествената света литургия и да развиват своя литература, която да говори за Бога и да тълкува Неговите послания към човечеството. Затова мисията на гвата братя е световна и тя не подлежи на разрушение от времето, никој не подлежи на оспорване от страна на отрицателите на християнството.

Св. Кирил и Методий създават културно-философската основа, на която сътвътат българите в своята историческа мисия като цивилизатори на Източна Европа. От казаното в старобългарските документи, които за съжаление не са взети като философска основа при обяснението на българската история в модерността, е видно, че българите през вековете са живели като народ, който е вярвал, че има специална мисия в света, която мисия му е поверена лично от Бога.

Делото на солунските братя е доказателство, че идея за богоопределеност на българите действително е

съществувала сред Водачите на нашия народ през Вековете. Защото от истинските данни на историята се вижда, че българите като никой друг народ са способни на богословие и на хуманистаристика. Наша същностна, генетично обусловена народностна черта са висшите изкуства в областта на хуманистаристиката и духовността. Затова и създаването на старобългарската азбука освобождава умствения и емоционалния потенциал на нацията, който се изразява в създаването на блестяща литература и книжовност до падането под турско робство. Затова ние нямаме сериозен принос в създаването на модерно християнско богословие, макар през Средновековието България да е била център на богословски школи, посещавани от цяла Източна Европа. Блясъкът на българското богословие и висша хуманистаристика днес може да бъде възвърнат, ако ние философски оценим делото на Кирил и Методий като църквостроители.

След като може да се преведе Библията и служебните църковни книги на български език, то защо да не може да се преведе цялата научна и технологочна лексика, която в корена на своята философска употреба отвежда към

гръцкия и латинския език. Затова ако искаме да запазим като дух и философска същина делото на светите братя, днес ние трябва с всички сили и средства да се борим за автентични качествени преводи на славянобългарски език, които да преминават през смисловото обяснение на понятията в православната философско-изразна традиция. За съжаление това не е направено през модерността в България, поради което в страната има една формално външна почит към делото на солунските братя, почит към паметника, но духът и същината на тяхното дело се забравя и изолира от спомена на поколенията.

Мисионерстването, в религиозния смисъл на понятието, на българския народ, който се счита за богоопределен, може да продължи, само ако ние развием философската същина на славянобългарския език, като през призмата на православната философска лексика преведем на новобългарски език чуждиците, които ни заливат от всички страни. Така ще успеем на свой език да разпознаем явленията от модерността, както са направили и солунските братя. Чрез старобългарския език те са открили Бога и божественото начало на бъл-

гарите, което в максимална степен е способствало за разпространение на Вярата сред българите. А историческата истина гласи, че ние сме едни от най-силно християнизиранныте народи на Европа. И това се дължи до голяма степен на формалните административни усилия на Църквата, а на факта, че св. св. Кирил и Методий предават посланията на Библията и на светоотческата литература на простонароден език и така и най-обикновения българин е успявал да разбере смисъла на посланията, които Бог отправя към човечеството в неговия тежък и пълен с трудности цивилизационен път.

Днес ние се борим за цивилизационно признание на българите. Културният свят в историята обаче е признал българите благодарение на въвеждането на старобългарския като божослужебен и като литературен език, на който се превежда Светото Писание. Ако понятието Европа има културно-философски, а не само социално-икономически измерения, то ние сме влезли в Европа веднага след Покръстването, защото идеята на св.цар Борис I е била чрез християнизиране на собствен език да се постигне пълнокръвно и задълбочено цивилизиране на българите. Фактически нашата нация съществува заради запазването на православието и заради мисията ни да бъдем интелектуално-духовни конструктори на цивилизовани свят на границата между Европа и Азия. Затова, ако човек погледне мисииите на Кирил и Методий като служителни на Църквата, той ще види, че Всъщността на заветата на свамата солунски братя очертава границите на културния

свят и до ден днешен. Затова ние се прекланяме пред паметта им и замова в старобългарската литература, която не е търпяла никакви външни влияния, а е зависела единствено от ума и съвестта на старобългарския автор, темата за Кирил и Методий е преобладаваща. Най-много оригинални български произведения са създадени именно за делото на свамата равнопостолни дейци на Църквата, което показва несъмислено, че българите много добре са осъзнавали значението на християнизацията на българския език и на способността да създаваш правомерни логически перспективни модели на света. Защото езикът е способност за конструкция на въображаеми и реални светове, които формират представите и мисленето на хората. А нашето народно мислене, според фактите от менталната и духовната ни култура, в оригиналния си вид е дълбоко християнско мислене и това личи от факта, че всички отрицателни явления на модерността в България носят чужд, най-вече латински произход. Думи като комунизъм, атеизъм, корупция, гешефт, далавера, икономически интерес и групировки не са славянобългарски и те характеризират дълбоко конфликта на българското традиционно съзнание с модерността, която отстъпва от християнството, без да е живяла комунизма. За разлика от нашето поколение, които оставаме християни въпреки пораженията на тоталитаризма.

Описанието и анализа на българския език е нашият модерен принос към завета на свамата солунски гении на религиозното и хуманистарното познание и нашата почит към тях не бива

да се изразява само в манифестиции и лозунги за величието на тяхното дело, а в създаването на семантичен лексикален превод на латино-гръцката изразност, която е в основата на модерните философии и на концепцията на новия световен рег. Само чрез християнски кодово-семантичен превод на старобългарски и оттам на новобългарски език през модерността ние ще запазим нашата автентична народностна самоличност като верен християнски народ. И ще успеем в бъдещето да изпълним нашата историческа мисия, която Бог ни е доверил като воини и книжовници, а не като спекулативни и далавераджии от периферията на цивилизования свят. Защото цивилизацията е там, където има съзнание за Бога и способност да му служиш с дух и истина, а не там, където са парите и светската власт. Това ние, като приемници и културно-философски продължители на делото

на светите братя, знаем много добрее. И след като комунизмът не успя да ни отвърне от историческата ни мисия, то аз не виждам основание да мислим, че и днешните социално-икономически трудности могат да ни разубедят да бъдем православни и да славим Бога на нашия език, както го правим, въпреки превратностите на историята. Вече в течение на 1200 години. Защото няма явление в битието и идея в света, която да не може да се преведе на славянобългарски език и чрез този автентичен превод ние ще можем да разпознаем явленията в бъдеще в техния философски и религиозен характер и така ще можем да отделяме добро от зло и да конструираме перспективни модели на познанието, които ще успеят да наредят българите на страната на доброто и истината, в защитата на които се обосновава и смисълът на уникалния и неповторим човешки живот.

IN MEMORIAM

Стефан Чуревски ни напусна внезапно и нелепо на 19 март тази година. Отиде си самoten и отчаян – както бе живял през последните няколко години. Самотата и отчаянието му се отразяваха по никакъв начин и в статиите, които пишеше – през мрачна призма беше започнал да гледа на процесите, които анализираше. Интересите му бяха в областта на философията на историята, особено го вълнуваше църковната история. Беше един от първите историци след промените, които обрънаха поглед към църковната тема. Един от малкото вярващи историци.

Отиде си на 46. Оставил ни няколко книги, изследвания и десетки статии. Почивай в мир, Стефане.

МАЛКИ КЪЩИ

Фондация **НАДЕЖДА ЗА МАЛКИТЕ** е регистрирана през 1998 г. и извършва дейност в обществена полза. В периода от 1998 до 2008 г. фондацията работи основно за подпомагане на социалната интеграция на деца, отглеждани в домове. Новият Управителен съвет, който работи от лятото на 2009 г. на доброволни начала, промени приоритетите на фондацията и се насочи към предоставяне на алтернативни услуги за деца в риск.

През есента на 2009 г. фондацията получи лиценз за социалната услуга „Центрър за настаняване от семеен тип“ за деца. Той функционира от юни 2010 г., а официалното му откриване на 13 септември 2010 г. направи кметът на гр. София г-жа Йорданка Фандъкова

Това е първата Малка къща не само на територията на София, но и в цялата страна, която е алтернатива на Домовете за медико-социални грижи за деца (ДМСГД). В нея Отделите за закрила на детето могат да настаняват за временно отглеждане бебета и малки деца в риск, покато определят последващото им настаняване в семейна среда – връщане в биологичното семейство, настаняване при близки, роднини, в приемно семейство или осиновяване.

Центърът на фондация „Надежда за малките“ се помещава в частен имот, нает с дългосрочен наем; представлява малка уютна къща на два етажа с двор, в която могат да живеят шест до осем бебета/ малки деца.

Тук децата имат истински дом – имат лично пространство, лични вещи, възможност за участие във всички сфери на социалния живот – от храненето заедно на маса с възрастния и обичайната разходка с количка навън до развиващето на личните си таланти.

Тук някои от децата посрещнаха първия си рожден ден и първата си Коледа...

Tук освен че има кой да обгрижва децата има кой и да ги „вижда“ и „чува“, да им дава любов и нежност. Децата не са сами в своята лична драма, а имат подкрепата да приемат събира си, семействата си и съдбата си. И най-важното – да пораснат способни да общат, защото са били обичани.

Tук някои от децата проходиха, тук казаха първите си думички, тук всички се радвахме на първите им зъбчета...

Eкипът на фондацията съдействства активно на Отделите за закрила на детето за разрешаване случая на всяко едно дете. Стремежът е децата да престояват в Малката къща възможно най-кратко време. Защото и при най-добро желание и старание, тя не може да замести семейството.

Oт месец юли 2010 г. до сега в Малката къща са били настанени 22 деца. Най-радващото е, че вече 4 от тях живеят в приемни семейства, 3 са върнати в биологичните си семейства и 8 са осиновени.

Kъм настоящия момент в Малката къща живеят 7 момченце и момиченце на 10 месеца, 2 момиченца на 6 месеца, момиченце и момченце на 4 месеца и едно момиченце на 1 месец.

Oт лятото на 2011 г. социалната услуга получава държавно финансиране, което покрива 50% от годишния ѝ бюджет. Останалата част се осигурява чрез различни благотворителни кампании и инициативи. В нашия проект изразходваните средства са за непосредствената грижа за децата. Фондацията няма административни разходи, не поддържа офис, няма разходи за командировки, представителни нужди, дейност на Управителния съвет. Екипът, който получава заплата, е непосредствено ангажиран с грижата за децата.

„Надежда за малките“ съществува и успява благодарение на подкрепата на много хора, повярвали в каузата и пожелали да станат съпричастни на нея. Защото изминалото време и постигнатите резултати убеждават категорично в ползата от Малката къща.

МАГИ СТЕФАНОВА
председател на УС
на фондация „Надежда за малките“

pravoslavie . bg

WWW.SVET.BG